

HONDARRIBIA

D. L. S. S. 122/86 Arg. H. Fernandez J. Arana 22. 88/89

27. Zenbakia

UDAL EUSKARA - KONTSEILUA

60 pta.

1988. Abendua - 1989. Urtarrila

AURKIBIDEA

AZALA, Jose Grazenea	
Aurkibidea	2
Hondarribiko II Herri Olinpiada,	
Iker Bilaba	2
Txikiak behar itugu, L. Zubeldia	3
Demografia	3
Hondarribiak jaiotzari, J. San Martin	4
Eskifaia Abesbatzari txalo bero bat,	
Martin Iturbe	5
Txipiroiak Gabonetarako, M. Ugalde	6
Hondarribiko legatza Eregina batentzat,	
Juan Jose Lapitz	7
Arrantzaleak Guadalupea,	
Hilario Martinez	8
Antzerkiak mugarik ez, J. Bereau	8
Hondarribiko Kanposantua, Sorkunde	9
Azterketa Soziolinguistikoa, Siadeco	10
BLAGAN	
Jexuxmari Mendizabal, Tx. Sagarazu	12
ESKOLAZ ESKOLA	
"Jesus Haurra" ikastetxea	14
"Hitzez hitz" lehiaketa	15
UDALA	16
V Literatur lehiaketa	16
"BORDARI" SARIA	
Justiz edo egiaien ipuina,	
J.M. Mendizabal	18
Aske, Maite Darceles	22
"SATARKA" SARIA	
Orbela, Luis Migel Zabaleta	23

Argitaratzailea: Euskara Kontseilua.

Inprimategia: Rogelio Fernández

Juan Arana, 27, Iruñ.

Fotokonposizioa: BIHAR

Peruene Berri, 1 behea

Herrera - Donostia.

Legazko gordailua: S.S. 122/86.

Precioa: 60 pta.

HONDARRIBIKO II HERRI OLINPIADA

Asken aste hauetan, ospatzen ari da gure herrian bigarren herri olinpiada. Ideia hau jaio zen orain dela urte bat, gure herriko gazte talde bat enteratu zenean gauza bera egiten ari zela Hernaniko herrian. Nola ez, gure gazteek pentsatu zuten, gure herria ezin zela guxtiago izan.

Jaiak bukatu eta gero gazte talde txiki bat lanean hasi zen, lan honek fruitua eman zuen eta talde honek ustez baino jende gehiago izan zen. Jende asko atzeratu zen frakasoaren bildurrez. Baina I Olinpiada aurrera joan zen eta bukaeran kriston saltza ikusi genuen: bazkaria, bertsoak, eta sari banaketak.

Aurten talde bera, eta joan den urtean bezala lanean hasi zen. Eta... Nolako sorpresa!!! uste baino jende gehiagok izena eman du, 32 talde sortu dira, eta talde bakoitzak 10-15 lagunera mugitzen ditu (Ez dugu Einstein izan beharrik jakiteko ia, ia 500 lagun parte hartzen ari garela). Hau marka!!

Olinpiada honetan kirol asko eta desberdinak dira. Ba dira herri kirolak (zaku lasterketa, txingak, sokatira etab.); mahai jokoak (mus, xake, partxis, etab.); eta beste kirol interesgarri asko (futbola, triathlona, txirindularitza, arrauka, etab.).

Gure ustez olinpiada honen exitoa alde honetatik dator: kirol desberdintasunen eskaintzatik.

Orain arte ikusi duguna da herriko jendea parte hartzen ari dela, eta giro handia sortzen ari dela.

Adibidez, txirindularitza kirola ikusitara, jendea barra-barra, izan zen. Guadalupeko maldak, zuhaitzak, errekek, kantak eta errebuta guztiak jende bezala ziren. Palaxio baserriak, Guadalupeko eliza ataraino, pasabide estu-estu bat basterik ez zen agerri. Hau da legezko saltza... eta E.T.B. oraindik etorri gabe...

Dena den garrantzitsua, olinpiada honen ideia betetzen ari dela esan beharko dugu: elkartzatuna, partizipazioa, eta giro ona eta polita nagusi dira, jendeen artean.

Hemengo aukera aprobetxatuz, eskerak eman behar herriko talde laguntzaile guztiei (Hondarribiko Kirol Taldea, Ondartzeta Basket Elkartea, Futbol eta txirindulari taldeak, Udal Kirol Kontseilua, etab.).

Anima zaitzete aurtenko ekitaldi guztietan parte hartzera eta hurrengo urterako elkarrekin prestatuko dugulakoan.

IKER BILLABA

TXANDAKO OKINDEGIAK

Urtarrila 6: Garmendia
8: Martinez
15: Arratibel
22: Garmendia
29: Martinez

Otsaila 5: Arratibel
12: Garmendia
19: Martinez
26: Arratibel

Arratibel, Zubieta Kalean - 641975
Garmendia, Santiago Kalean - 641136
Martinez, Kale Nagusian - 641212

EUSKARAZKO MEZAK

LARUNBATETAN:

Arratsaldeko 6etan Portuan (haurrentzat)
7,30etan Portuan

IGANDEETAN:

Goizeko 8,30etan Betherranean
9etan Amuten
9,30etan Guadalupean
11etan Portuan

OHARRAK

TXANDAKO BOTIKAK

Abenduak 26 - Urtarrilak 1: Mayi
Urtarrilak 2 - 8: Iraola
9 - 15: Erauskin
16 - 22: Mayi
23 - 29: Iraola

Mayi, Alm. Alonso Kalean - 642191
Iraola, J. Ugarte Kalean - 641027
Erauskin, S. Pedro Kalean - 641018

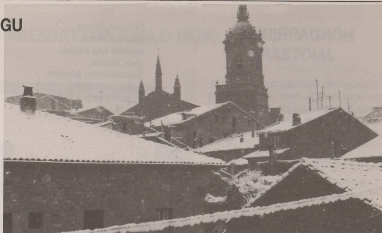
TXIKITUAK BEHAR TTUGU

Gizonak momentu guzietako laguna du denbora eta konturatu gabe berak ekarri gaitu Gabon garaietarako. Ezin ukatu dugu inolaz ere Euskal herrian mende mende ospatzen dugula Nazareteko gazte haren jaiotza. Batzuek hain ume eran, besteek bere mezuan bizitzako helburua aurkitu dutelako, honek sortzen duen alaitasunarekin. Bakoitzak bere askatasunaren aukera agertzen duelarik.

Segidan, gure ume garaietako Gabon inguruak eta Gabonak nola gertatzen ziren aipatuko dugu.

Gabon aurreko egunetan denda askotako eskaparateetan naximientuak jartzen ziren, eta, jakina, beren aurrean, hotzak kiskurtuak, muki-ura zintzilik, hantxe egoten ginen, norik baino norik politagoa jartzen ote zuen. Haueken ondoan, turroi, piko idor eta gainerakoak. Denda ateetan, egurrezko kaxa borobiletan txardin zaharrak eta mixpir otarreak. San Pedro kalean, lau edo bost kaxtain saltzaile "kaxtain bero-beroa eta ederrak" oihukatzen. Bi modutara eginak saltzen ziren: erreak eta egosiak.

Kale horretan bertan txerriak hiltzen ziren, Gregorio Tife eta Nikaxionian. Ez zaigu ahaztu, Gregorio gizon handi hura, bere aurreko mantal urdinarekin, eskuetan laban izugarri hura goraka, lau edo bost gizon artean marrikikoa ixiltzen ez zen txerri hura mahai luze eta hanka motx hartan noiz jartuko zuten zain. Marrikki izugarri huraiek portuko neska-mutil koskor gehientsuenak bildu arazten zituen gertakizunaren inguruan, gure barrenetan ikus nahaiaren eta hiltzeko modu gogor xamararen sentimen bururak nahasten zirelarik. Eta horrela, txerri ileak erretzeko iratzte idorraren azken txinpartak itzali arte. Txerri hilberriaren on-

doko egunetan etxe askotan hauxe izaten zen gure bazkaria: aza eta patata, urdai puxka bizkar hezurarekin eta odolki, gero kaxtain atzapar bete patrikan, transistor naturala gurekin generamala.

Itsaso aldetik arrosel asko eta ederrak harrapatzen zituzten, eta etxe gehienetan Gaboneko afarian erre eta jaten ziren. Karakolak ondolik.

Ohitura zen Gabon bezperan dendariak erosleek bakailoa eta tomate potoa erregalatzea.

Gaboneko kantu eta ohituren aldetik iduritzen zait Hondarribiak lau edo bost kantu xelebre berekin igaro dituela Gabonak, halik eta Batzokiak, eskolak eta kanpotarrek kanta berriak ekarri arte.

Hauetxek ziren gure belarrietarako iritsi zirenak:

Niño txikito hermoso
Jaungoiko haundia,
zeraren por muchos años
ongi etornia,

zeraren adoratzera
Belena, Belena
korrika fan omentzen
parte ematera.

Zarrak eta gastiak
guztiak batian
pozik eta kontentu
dantzatu gaitian.

Bat oilarra kalia
bestia portalian
Reberten karritak otarrian.
Karitak bi errialian.
Kukurruko, zer diozu?
Guk txikitua behar ttugu
txikitua, txikitua.

Ematekotan emantzu,
bestela ezet ezantzu.
Eskalleta beti faten bazera,
muturak hautsiko al ttuzu!

LOURDES ZUBELDIA

DEMOGRAFIA

JAIOTZAK URRIA

5an: JOSEBA Zumeta Elgarresta
Gurasok: Jose eta Ignacia

AZAROA

19an: IBAI Zundungo Alvarez
Gurasok: Nikasio eta M.ª Teresa
20an: NORA Palomo Gallo
Gurasok: Eduardo eta Junkal
28an: MARKOS Sodupe Olazabal
Gurasok: Juan Migel eta M.ª Belen

ABENDUA

1ean: ALAITZ Garcia Iridoi
Gurasok: Markos eta Idoia
5ean: LIHER Almandoz Gaston

ESKATZAK

IRAILA

2an: Jose Ramon Gonzalez Ibañez, Irungoa eta
M. Blanca Gaztelupe Barrio, Hondarribia

AZAROA

5ean: Anjel Hermoso Huarte, Irungoa eta M.^a
Kristina Hernandez Iza, Hondarribia

5ean: Pedro Luis Santurda Lopez, Irungoa eta
M.ª Aranzazu Movilla Aruabarrena, Hondarribia
6an: Aitor Olasagasti Galarza, Hondarribia eta
Bakarra Segura Olazola, Hondarribia
12an: Jose Bernardo Oronoz Etxebarria, Hondarribia
12an: Manuel Vazquez Agirretxe, Hondarribia
eta Ana Nikolarena Duñat, Hondarribia
19an: Francisco Javier Goikoechea Enparan,
Hondarribia eta Jone Susperregi Larrarte,
Hondarribia
19an: Jose Javier Lekuona Errazkin, Hondarribia
eta Karolina Darzeles Garmendia, Irungoa
26an: Pedro Casares Bidasoro, Donostiako eta
Itzakun Gil Etxegoien, Hondarribia
26an: Anjel Bueno Garcia de Albeniz, Zumarraga-
koa eta M.ª Karmen Ariztizabal Sorondo,
Hondarribia
26an: Kristobal Arroyo Amunarriz, Hondarribia
eta Arantxa Kanpandegi Sasieta, Hondarribia

ABENDUA

2an: Iñigo Sagarazu Altuna, Hondarribia eta
M.ª Isabel Ondarizabal Iglesias, Tolosakoa

3an: Eugenio Etxebarria Ezaguirre, Hondarribia
eta M.ª Pilar Etxebarria Villafraña, Donostia-
koa
3an: Francisco Javier Imbausti Estomba, Hondarribia
eta Amaia Velasco Añeniza, Irungoa
3an: Antonio Lekaroz Perez, Irungoa eta M.^a
Aranzazu Amunarriz Cortina, Hondarribia
10ean: Alfonso Palacios Lopez, Hondarribia eta
Guadalupe Garmendia Arin, Lezokoa

HERIOTZAK

AZAROA

16an: Luisa Beltran Macuso 85 urtekoa.
Guadalupe Ama 14 - 4.
22an: Antonio Rubiales Alvarez
Mendelu Auzoa.
24ean: Emilio Andres Inazabal Oronoz 76 urtekoa.
San Pedro Kalea, 12.

ABENDUA

3an: Jesus Morcillo Soriano 62 urtekoa.
Santiago Kalea, 23.
6an: Senen Amunarriz Aseginolaza 87 urtekoa.
Almirante Alonso, 1.
7an: Aurea Olaso Caballero.
Emilio Arbelaitz Oiarbide 50 urtekoa.
Alaiak, 2.
12an: Tiburcia Sarasola Aranburu 88 urtekoa.
Javier Ugarte, 2.

HONDARRIBIAK JAIOTZARI

Urteko aro seinatueta herri kulturaren oroitzapenezko dena, herriaren ondare denez, komeni zaigu irauk araztea, mendez mendeko tokian tokiko balioak gordeaz. Irati eta telebistaren bidez eredu bakarretara garamatzate, han eta hemen kanta berberak hedatuz. Gure esatera zaharrak dioenak: beti bat, beti bat, txori txararren kanta.

Beraz, txorixararren kanta gerta ez da, itzuli gaitezen herri bakoitza bere era zaharra berpizitera eta berritzerik etortzekotan, betor era jatorretan oinarritutakotik. Horrela, Eguberrietan, bikain lagunduko genuke Lizardiren gogo:

**soina zahar, berri gogoa;
azal horizta, muin betirakoa.**

Gure folkloarean aberasgarri, nire us-tez, hori suspertzea komeni zaigu eta horren nahiak naroa Hondarribiak Jaiotza nola aurkeztzen zuen adieraztera, aspaldi jasotako zatien bidez. Nork daki horrela jokatzu, geroan zitu hobean jasotzen ez ote diguten lagunduko?

Nils M. Holmer, Lund Unibertsitateko irakaslea, duela 30 urte hizkuntzaren ikerketaz hemen egin zituen biketa haietan, bertan kantatzen ziren bi illantzikoren bertsoak jaso zituen Medianborda baserriko Lino Ugartegandik. **El idioma vasco hablado** (1964) liburuan datozenez. Haren biketa hizkuntzalaritzakoa zenez, ez zuen doinurik jaso, baina hara hor bi bertso Jesusen Jaiotza aipatzen dutenak:

Bata don Gaspar,
Bestea Meltxor,
Horiek denak.
Bazekiten eternidadea nola zan:
Hala behar zan, hala izan zan.
Jesus Maria, behar du izan.
Herrian zenbait galai gazte,
Kantuz gera atera
Atseginaz poz haundi batez
Gaur zuek ematera
Hobetoago kantatuko degu.
Gaur baino askoz ere
Jaungoikok gabon digula
Datorren urteraino.

Argi dago bigarrena behintzat errondan kantatzekoa dela. Azkuek mende honen haseran jaso zuenean kontarizko eta errondakoa nahasirik aurkitu zituen, eta, gainera, zati batean Bizkaiko kutsuz. Itsas-bidezko harremanak berez ematen dute hori.

Hondarribiko Higinio Salaberrik kontatua da, eta ikus dezakegunez, bigarengo bertsoa hain hedatua den "Hator, hator!..." delakoaren zati bat da eta hirugarrena neonek Elbarkotzat bildu nuenaren. Baina, hara hor doinu ta guzti **Cancionero popular vasco**-ren 1142. orrialdean datorren bezala:

Urriaren hiruan
ginaden atera,
egualdi ona zelako,
gure biadera,
Santanderren barrena
azkar pasa gera,
bainan bazan zeregina
handikan aurrera.

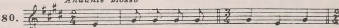
Gabon gabon pasa dezagun
Aita ta Amaren aldean,
ekusiko degu aita farrez,
ama ere bai txit kontentuz tuluntun.

Bai eta neuk ere zelango tragal!
lehendanik esanez Jesus:
arriba yarriba, alizate la pata
goazen Espainiara Frantziara lagata.

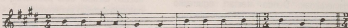
JUAN SAN MARTIN

URRIAREN HIRUAN

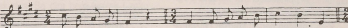
Andante mosso

80.

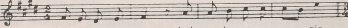
Ur - i - a - ren i - ru - an gi -

na - den a - te - ra, e - gualdi ona za - la - ko, gu -

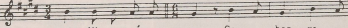

re bi - a - je - ra, San - tanderen bar - en - a - az -

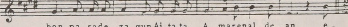

kar pa - sa - ge - ra, bai - nan bazan - ter e - gin

Più mosso

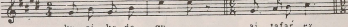

an - dik an a - ur - e - ra. Ga - bon ga -

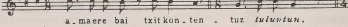

bon pa - e - de - za - gun Aita ta A - ma - ren al - de an, e -

Allegro molto *Allegretto*

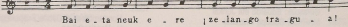

ku - si - ko de - gu ai - tafar - ex,

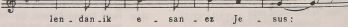
a - ma - re bai txit kon - ten - tuz tuluntun.

Allegro molto

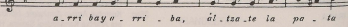
Bai e - ta neuk e - re i - ze - lan - go tra - gu - a!

Meno mosso

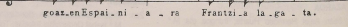

len - dan - ik e - san - ez Je - sus:

Allegro molto

a - rri bay o - rri - ba, al - tza - te la pa - ta

goaz - en Espa - ni - a - ra Fran - tzi - a la - ga - ta.

ESKIFAIA ABESBATZARI TXALO BERO BAT

Eskifaia aurtengo literatur lehiaketan.

Aurten betetzen dira hamar urte, Eskifaia abesbatzak bere ibilaldia amets biziz hasi zuenetik. Gure herriko Abesbatza honek eskuratu duen bezelako izen haundia eskura ahal izateko, beti behar izaten da tartean norbait, sortzaile-sena izateaz batera, eragin-indar zorrotza duena. Gure hone-tan ere halaxe gertatu da. Garbi dago hori.

Orain hamar urte, herriko Eliza Nagusiak, sortu berri zen abes talde honek eskakihitako aurren saioa dardaraz bezala entzun zuenean, amets zabalezko eragin-itsasti zigun guztioi.

Hasiera hartan, hasiera besterik ez baiden, urduritasuna lagun, akats ale batzuk gera zitezkeen elizako hormetan itsatsiak. Hala ere, egun gogoangarri hartan, inork ez genuen akatsik kontutan jaso, ezerezetik hasi eta maila hartaraino igo zen taldeagan etorkizun ospetsu baten argia ikusi genuen baizik.

Edozer gauzetan bezala, talde zoragarri honetan alderdi onak besterik ez genuen aitortu. Akatsei buruz hitzegiteko garaia beranduago etortzen da.

Orain hamar urte eman zuten abesti saio hura ematera iritsi ahal izateko, trebetasun haundia, ausardi jatorra eta isileko lan-nadi ugaria zen beharrezko. Garbi ikusi genuen hori.

Handik hona, berealek bakarrik jakingo dute zenbat neke, saio eta izerdi behar izan dituzten, iritsi diren mailaraino iristeko.

Zerbait edo norbait gure gogoko eta kutuna zurgunean, erraz jaulkitzen zaizkigu txalo bero eta auzpazalleak. Ez da harritzekoa, beraz, atsegin zaigun norbaitengan argiuneak bakarrik ikustea, ilun denari ezikusi egina.

Eskuartearen dakargun Eskifaian buruz

ordea, gauregun ez da beharrezko, ez eta naitanahiezko ere, herriarrok ezta iriak lehertzea, gure Abesbatza goi mailakoa dela adierazteko. Hemen eta han, herrian eta erbestean lortu duten bateko eta beste-ko arrakastak indar bereiziz zabaltu dute gure herriaren izen haundia, Eskifaia aurre-lari eta bitarteko gertatu delarik.

Honela mintzatzeak harrokeria dirudike, besteren haunditasuna norberarena balitz bezala mintzaten baida bat. Jakiña da, ordea, norberak duen ametsa eskura ezin duenean, beste norbaitengan iraultzen duela amets hori, eta besteak lortzen duen guztia, norberak lortua bezala jotzen duela. Bizitzako legea dugu guztia.

Gauregun, gure artean, bat baño gehiago gara, Eskifaia Abesbatzak lortzen duen ospea, gutako bakoitzak lortutako ospea bezala hartzen dugunak.

Hamar urte. Hamar urteak ospatu egin behar izaten dira. Ez du edozeinek hamar urtetako iraupena burutzen. Horrelako lan haundi batetan gutxiago.

Entzunak ditugu azken egun hauetan abesti saio ederrak, gure taldeak antolatutako duen egitarau orroigarria bide.

Zoraturik bezala egon giñen herriko Eliza Nagusian, Donostiatik etorri zitzaigun abesbatza harrigarri hari entzunaz.

Ez da erraza gauza bat "EDER" bihurtzea. Zailagoa oraindik "EDERRA EDERTZEA".

Horixe gertatu zela ikusi nuen, bada, nik, Donostiako Orfeoia-erkin gure Eskifaia elkartu, eta, biek batera abestu zutenean.

Ederra duk kanpo hermitan egiten duten lana, esaten nion nere buruari. Hitzak labur gertatzen zaizkit, ordea, bi abesbatzek elkarturik eskañi zigutena entzuten ari nin-

tzen orduan sentitu nuen esateko.

Ederraren edergarri bihurtu zarete, ala jaiñetan!!!

Ospakizun ederrak antolatzea ez da zaila izaten askotan. Ospakizun eder hoi-eder-tasun-sortzaile norbera izatea, bertako partekide izatea, norberaren lanetik ateratako etekiña bezala edertasun hori lortzea... beste zerbait da.

Horixe da zuek egin duzuen, Eskifaia Abesbatza osatzen duzenok.

Xabier Busto.

Maila horretara iristean, zeurok askoz gehiago eskatuko diozue zeuren buruari; guk ere askoz gehiago eskatzen dizuegu. Esta askoz gehiago eskatzeak, hauxe besterik ez du esan nahi: zuengan jarria dauka-gun uestea mugagabekoa bezelatsa dela. Gugandik doakizuen txaloa ez da haizeak eramaten duen txalo aña, bihotzari lotua doana da baizik.

Bihotz onez har ezazue, guk bihotz onez eskaintzen dizuegun txaloa. Zorionik ez dizuet ematen, izan ere, egiten ari zaretena, "Zoriona" baiduzue, eta guretzat ere zoriona bihurtzen da. Goza dezagun elkarrekin zuengandik datorren zorion abeslari. Txalo bero bat Eskifaia Abesbatzari.

MARTIN ITURBE

KONTUA

Bada Hondarribian txipiroitara ibiltzen denik, noski; kostaldeko beste itxas-portu guztietan bezalaxe.

Baina seguraski inor ez Ramun "Luzia" bezain treberik.

Azken urteetan gertatzen zitzaiona zera zen, besoak gogortzen hasi zitzaizkioala... Neguko egun batez, abenduak 22, puntatik kaxkoa zis-zas, zis-zas, ari zela, motorra gelditu zitzaion... "To!"... Makurtu zen, eta... ez gora eta ez behera, gerria enbor bilakatu baitzitzaion!

Motorra piztu nahi eta ezin.

Arratsaldeko bostak inguru ziren; nahi-ko ilun.

Hotz zen, haizerik gabekoa bazen ere; itsasoa bare, txipiroitako aproposa... Burua ezin jaso bazuen ere, bazekien Larungo kaxkoa elurtua zegoela. Isiltasun osoa, txaluparen kontrako "txapla-txapla" batzu ezik... eta Hondarribiko argiak piztu zituzten, ikusi baitzuen dirdira... Burutik pasa gabe: "el" esan zuen... bere kolkorako bezala, eta irten egin zitzaion. Gauza zen, bezaz, ahailegin pixka batekin inguruan zebilen bizilagunari oihu bat egiteko. Baina isilik geratu eta burua jarri zuen marxan... Ez zuen inoren kupidarik nahi. Batez ere bere bizilagunarenik, lagundu beharrean farrez hasteko kapaz zen etal; inbidiatu horietakoa baitzen... Orain gutxi esan ere egin zion, txipiroitarako lana ez zela besoak nekatuak dauzkan gizonarentzat... eta dena petrikilorena tentsioa hartzera joaten ikusi zuelako... Ramunen burua hartan zegoela, bizi-bizi pentsatzen; gaizki, baina pentsatzen, eta gerria eta besoak harri bihurtzen ari bailiran berakako hotza sumatzen ari zela...

TXIPIROIAK GABONETARAKO

KONTUA

"Ramun, zer duk?"... sartu zitzaion berlarrian...

Arestian buruan zuen gizon beraren ahotsa zen... Koño, errekoño!

"Zer duk?"... berriz; sudurra ikusi zion lehen, eta hitzak esan bezain laster bere ondoan eserita zegoen; gero, sentitzen ez zuen bere bizkarrezurra igurtzi zion. Sentitzen zizkion bere hatz handiak, eta besterik gabe lotu zion sokaz bere motorra brankatik eta han ekarri zuen kontu handiz kanaletik Bentara...

Lotsatuta!

Bidean, mataderira daramaten idi zahar baten moduan sentitu zen Ramun...

Ettxera lan handiekin eraman zuten eta laster agertu zen sendagilea; honek egin zion lehen zitzada. "Bigarren aldia duzu, Ramun", esan zion, "eta eskerrak gizon hori hurbil zenuela berriz ere... Ezin zara bakarrak joan, eta batere joango ez baziha, hobe!"

Gero, gaua nahiko ongi pasa zuen.

Biharamunean sendagilea etorri zenean jaiki nahi izan zuen; ez zion utzi; gutxienez gabonak ohean pasatzeko agindu zion. Egund osoa emaztearekin borroka bizian pasa zuen; aitona jaiki, eta amonak ohera-razil! Behin eta berriz... Semea etorri eta honek senoski hitzegi zion arte:

"Egon bidei lasai, enkargatuak dituen urteroko txipiroiari gorabehera ez da inor goseak hilko... Eta kitol!... Konforme?"

Ramunek, baietza...

Bai, ezin zuen besterik egin... Amona lasaitu zen. Sendagilea etorri eta beste zitzada bat agindu zion; petrikiloa etorri zitzaion jartzera.

Gau hartan loak hartu zituen aitonamona pakean, ekaitza ondoren dena baretzen baita.

Ramunentzat bigarren zitzada handi hark egin zion on: ohean batera eta bestera primeran mugitzen hasi zen, nahi zuen aldera jartzen... zangoak berak ere arin sentitzen zituen, gaztel! Horrelakorik! Proba egiteko, gaumahaiko txiztontzia utzi eta jaiki egin zen komunera; eguna argitzen hasia zen, sakalo erlojuari begira zegoela bost tantoak dardarti entzun ziren etxe guztian... Horixe egingo zuen, pentsatzen ari zena... Jantzi zen kontu handiz, Joxepa ez esnatzearen, eta han jaitsi zen bere trasteekin eskailera beheara, zaratarik egin gabe, aingeru batek egingo zukeen antzera, eta gero motorra inoiz baino hobeto: "ipist!"... piztu zen eta hor zihon zutik popan, barra eskuan, motor eta txalupen artean, berria bezala!... "pol-pol-pol", eta dagoeneko kanalean, maria gorantz, hotzik ez, eseri eta hor hasi zen besoez tira-tira... tira-tira... txol ongi, eta eskuinarenik, zitzal, txipiroia; eta besteal, besteal... Jauja honetan bi ordut bete zuen eramandako treskas berdea gainezka, txalupa bera txipiroiz bete zuen arte!... itsasoa hustu eta txalupa bete zuen arte!...

"Ramun, tira, hartu kafesnea bero dagoen bitartean!"

Joxepak esnatu du amets ederretik! Eta farrez hasten da: "Non dituzu neuk gaur ekarritako txipiroiak!"

Emazteak erraz jarraitzen dio bromaz: joaten da sukaldaria eta txipiroiz gainezka dagoen balde berdea erakusten dio...

"Hauek al dira neuk harrapatutakoak?!"

Eta Joxepak senarrari komeria jarraitzea gogoko du, hain humoretsu esnatu delako: "Noski, gizona, zertan aritu zara bada gau guztian honetarako ez bada?!"

Ez dakite zerk lotu dituen zorionean, baina poz-apurrak datozenean, hartu egin behar dira galdara gehiegi egin gabe.

Gabonetako seinalarekin sortzen direnean, esate baterako,

Afarirako jaiki da, eta familia azaolaoaren usainean bixigua jaten ari dela, Ramunek galdetzen dio emazteari belarrira: "Txipiroiak nor ekarri ditu bal!"

"Bizilagunak!"

Ramuni honek eman dio bihotzean min; hitzik gabe geratu da... Eta gero berez piztu zaio Gabonetako argia, eta esan du bere kolkorako: "Neuk eramango diot Erregetan bere semetxoari behin eskaini eta gero eman ez nion... nire bilobari txikia geratu zaion bizikleta."

MARTIN UGALDE

HONDARRIBIKO LEGATZA ERREGINA BATENTZAT

Juan Mari Arzak izan zen Espainiako gobernuak Isabel II Ingalaterrako Erreginari eskani zion afariaren arduraduna. Tanto bat gertatu zen euskal sukaldaritzaren alde, oro har, eta honen ordezkari ospetsuenetako baten bereziki.

Sukaldari donostiarrak asmatu zuen otorduak, dama gorenaren gutuziak ezagutzen dituztenen eta beronen elikadura zaintzen duen medikuaren oniritzia bereganatu zuen.

Jaki-kartak, itzulpenaren nanardurak gora-behera, honela zioen: "Judasen boltsak" txangurrok beteak; **Hondarribiko legatza**, sailtsa berdean txirlekin; uso-txarloteta berenjenak eta gaztain izozkia, txokolate berozko ohandzean.

Kondaira gertakari handi eta xumez idazten da. Batzuek eta besteak lerro bakanak batzuetan bildurik gelditzen dira ondokoentzat.

Hortxe dago, bada, idatzirik, denok dakizkigun sufrikario eta nekeei eskerrak, egunez egun, atzamatzen diren amu legatz bikain horien izena, gertakari berexi bateko protagonista.

Eta hori dena gutxitan aiotzen den langile saiatu batzuen lan bikoitzari eskerrak: batetik, banan banan itsasotik ateratzen dituen arantzalearena; berau, bentarra frexko-frexko initsi daitezen arduraz zainduz gero, hobe dugula biharamunean bertan jatea esaten ere ausartzen zaigularik. Eta, bestetik, bere trebetasuna eta irudimena lehen mailako jakietan sustraitzen dituen sukaldariarena.

Isabel Ingalaterrakoa 1957an Frantziara joan zen eta Parisen "Atturrikio izokia, Biarrikio gurin xuriak" eskaini zituen. Aipamena ez diot artxibategietan bilaka ibiltzeari zor, argitara emandako liburuei baizik.

Atturrikio izokiak (Adour-ekoek), noizpait Bidasokoek bezala, fama handia lortu zu-

ten, eta ez bere ontasunagatik, mahai ospetsuetan atera zituztelako baizik.

Horra nola, promozioa eta marketing-a merkatuak irekitzeko armak diren garaietan, dohainik eta ospetsukiro, sukaldari donostiarrak batek sigilu berezi bat jarri dien gure legatzek.

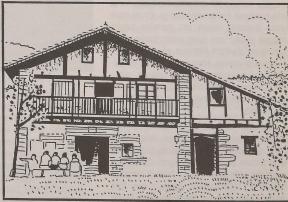
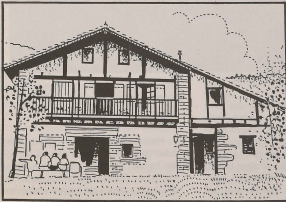
Baina egunero bentan deskargatzen dituzten legatz bizkar beltzei eman dizkieten izenak eta sonak bidea ireki deizaiokete askotan aipatu arren oraindik obratu gabe dagoen asmo bati: Hondarribiko legatzaren Gastronomi Kofradiari, hots, legatzen hortz xorrotzetan ezarri nahi den martxamoa haintzat harreraziko lukeen horri.

Ez garela oharitzen uste dut zer-nolako altxorra daukagun. Duela hamabost bat

urte, Jose Maria Busca Isusik (G.B.) eta biok, sasoi honetan, Gabonetan, gasteiztarrei opari bat egin behar geniola eta, Bentan erositako legatz bat geronek eramatea erabaki genuen. Pisatzeko garaietan, patriaren eta ontziaren izenak ikasi genituen, eta zein kalatan harrapatu zuten ere bai; eta datto honekin zertifikatu apal bat egin genuen, biok sinatuta. Oraindik ere aipatzen da legatz hura Gasteizen, frekkua eta goxoa izateaz gainera, "curriculum vitae" bait zeraman lagun. Arazoa ez bait da saltzea bakarrik. Oraingo honetan bezala, meritua daudenean, vitola itsasita saldu behar da.

Eskerrik asko, Juan Mari!

JUAN JOSE LAPITZ

"Aratzenea" baserriaren bi marrazkietan 10 aldera dituzu. Bila itazu.

ARRANTZALEAK GUADALUPERA

Aurten ere urtero bezala, arrantzaleak gure Ama Guadalupeko elizara igoko gara, denak elkarrekin meza entzutera. Meza hau kofradiak antolatzen du eta Kofradiako gidariak eta Abad Nagusia ere bertan izaten dira. Meza aurretik gosari tikia hartzen dugu, galletak ardo goxo pixka batekin, patroiaren kontura.

Bikario jaunak jolas batzuek esaten digu, beharrezkoak noski, eta Ama Birjinari Salbete kantatzu bukatzen da meza.

Ohitura hau "gera" aurretik hasia da. Lehen, aspaldi, ez gara croitzen noiztik, txalupa bakoitzak ateratzen zuen bere meza berretzat bakarrik.

Denek Gabon egunean atera nahi zuten eta gure herrian apaiz gutxi zeudela eta fraileak ekartzen zituzten meza ematera. Giro horretan batzuk egun batean eta besteak beste egunean ateratzen zituzten mezak.

Batzuk itsasoan, besteak mezetan, horrela sortzen ziren haserreak eta ezin ikusiak. Horregatik Kofradiako Biltzarak erabaki zuen, oso ondo gainera, berak antolatzeko meza hau denek elkarrekin igotzeko,

jai eginaz, Guadalupeko Ama Birjinarengana.

Zorionak denakerik!

JUANITOK PAULORI

Egun batean atera ziren arrantzara ia egunero bezala Juanito eta Paulo anaiak. euden batekin biña arraunka.

Goiz guztia arrantzan igaro ondoren eta ikusiaz nahiko txipiroi eta kraba atzeman zituztela eta bazkaltzeko ordua intsi zela, honela esan zion Juanitok Paulori: "Hasi hadi abantian etxeraka, nik bitartean aparejuak bildu eta arrainak partituko dizkiat". Hasi ziren biek lanean, bat arraunean jo eta ke eta beste arrainak partitzen.

Paulo arraun eta arraun izerditan, Juanito, berriz, patxara osoan esanaz, "hau nerretzat, hau hiretzat", horrela denbora luzean.

Barrara iristerakoan honela esan zion Paulok Juanitori arraunak eskuetatik lajaita: "Hainbeste denbora behar al duk arrain alu horiek partitzeko?" eta Juanitok endana berian, "Hi, arrapazik bi, bat eta bi" Horral.

HILARIO MARTINEZ

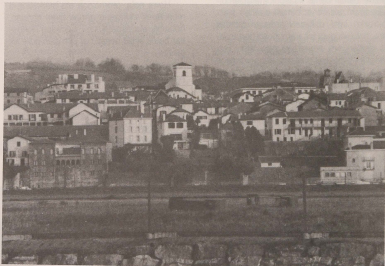

ANTZERKIAK MUGARIK EZ

HITZARMENA

Gezurra baldin badirudi ere, Hendaia, Irun eta Hondarribia herriak elkarrengandik hain hurbil egonagatik, bat-bestearen arteko harremanak oso urriak izan dira ia beti; hobeki esanda jaietako bazkaria bezalako erlazio simbolikoa kendu ezkerotik ia ezta existitu ere egin. Irakurleak konturatuko da, ni bezalaxe, egoera hau ez dela normala, berezko bailara bat osatzen duen biztanle-goaren artean; badagoela ulergaitza gertatzen den zerbait. Harritzekoa bada ere, benetako arrazoiak bilatzen hasita ez ditut aurkitu elkarren arteko mesfidantza besterik, interes eza, bakoitza bere txokotik ez mugitu nahia, eta antzeko kontuak, nahiz eta gehienek beharrezkotzat jo. Ez dit inork esan beharrik ibaiak eta honekin batera mugak jokatu izan duen paper banatzailea, halaxe ez deritot nahikoa elkarren arteko hainbeste interes komun elkarrekin ez defendatzeko, zeren eta azken batean, oztopo guztien gainetik, elkarri emateko edo laguntzeko askoz gehiago bait dugu kentzeko baina.

Gauzak horrela, badirudi lehenengo urratsa ematea kosta egiten dela, baina uste dut ordua dela mesfidantza horiek alde batera baztertzeko eta egon daitezkeen susmoak alde batera utzi, bideak urratzen hasteko. Harremanak ugarituz hasi bait daitezke beste edozer deklarazioekin baino

ziurrago muga artifizialak desagitzen. Aldizkari hau plazaratzeko, ziur aski, sinaturik egongo den dokumentu simple eta xume bezain apal honek ez luke berez, beste edozein berezko eskualdea osatzen duten herrien artean izenpetzen dutenen baino garrantzi gehiagorik izango, zeren eta gisa hontako dokumentu asko sinatzen bait da nonnahi. Haatik ordea, nik esango nuke, oraingo honek baduela bere esanahia, baduela bere mamia, era hontan hasi bait dai-

teke ibaiaren bi aldeko biztanlearen artean zegoen eta dagoen horma ur bihurtzen.

MUGAGABE PROIEKTUA

Hiru herriak konbenioa egiteko hartu duten gaia kultura bidetik hasi da eta honen barruan Antzerkia, Euskara eta Eskola hain zuzen. Gutxienez bi helburu lortu nahi dira: bata antzerkia eta berekin doazen espresio artistikoen edukia ikastetxeetan za-

baltzea eta, bestea berriz, mugaren bi aldeetan burutzen ari diren berreuskalduntze lanetan laguntzea. Sei bat mila haurrengana helduaz, Hendaiaiko eta Irun-Hondarribiko irakasleak edo antzesleak izango dira protagonistak, lan-ikuskizun ezberdin antzeztuko dutelarik 1.989ko urtean zehar. Ikuskizuna, adinaren arabera egokituko da eta ondorengo erara banatuz: "BASAJAUNEN OPARIA", eskolaurreko eta O.H.O.ko hasiera ziklorako. "AMETSETAN", O.H.O.ko erdi ziklorako, "HARRI MAJIKOA", O.H.O.ko goi ziklorako, eta azkenik, "ZUBIAN BLAI", irakaskintza ertainetarako. Halaber, euskal mitologiaren lan histori-

koak jasoko dituen liburu-ipui bat argitaratuko da, era hontan irakasleen artean banatu eta beren eskoletan lan egiteko lagungarri gerta daitekelarik.

ZERBAITETIK HASI

Akordio ttipia hau sinatzera, lehen esan dugun eran, bi aldeko Udal arduradunak mugiarazi gaituena oraingoz antzerkia eskolara izan bada, zerbaitetik hastea interesgarria eta beharrezkoa dela iduritzen zaigulako izan da. Gure ustez, ondorio politiko, ekonomiko eta kulturalak eman ditzake eta beraz, beste alorretan ekintza amankomunak burutzeko exenplutzat balio dezake,

besteak beste, guk beharrezkoak bezala jotzen ditugun: badiaren hobetzea eta zainketa, bailara honen etorkizun ekonomikoa, etabarretik has daitekelarik.

Ehun bat mila personek osatzen dugun komunitate bat garenez eta interes ekonomiko, kultural, etab., asko behintzat, berdinak ditugunez, nik uste, seriozki elkarrekin lanean hasteko ordua dela Administrazio-traben gaitetik. Bakoitzaren ikuspuntu ezberdinak errespetatuz etorkizunari begiratu behar diogu eta bakarrik horrela ez da izango 1.992a iristen denean mugu fisiko eta teknikoaren kenketa, baizik eta zerbait gehiago.

J. BEREAU

HONDARRIBIKO KANPOSANTUA (II)

1809.urtea. Hondarribian, elizetatik hila biak kentzeko eta hildako guztiak Hiritik urrutira lurperatzeko agindu zorrotza etorri zenean. Blas Antonio Sasieta Alkateak udal batzorde batekin Kanposantu berria jartzeko leku aproposa bilatzen hasi eta Kaputxinoen Komentuko baratzeko lurrak aukeratu zituzten. Garai hartan kaputxinoak kanpoan zeuden.

Lekurik egokiena zela uste izan zuten, haize guziek jotzen bait zuten han, Iparraldekoek batez ere. Baldintza hori beharrezkoa zen Kanposantuetan. Hiritik 450 toesatara zegoen eta bide egokia zuen gorpuak eramateko.

1809ko urriaren 25ean, Andres Ignazio Errazkinez, Perito Maisu Agrimensoreak, lurrak, udareondoak, intxaurrondo bat, landareak eta manposteriazko horma 2.696 belloizko errealetan balioztatu zituen, aukera honengatik Komentuari etor zekizkiokeen kalteak neurtezinak zirela esanez, eta horregatik uko egiten ziola ebaluaketari.

Herriak gaizki hartu zuen elizetako lurperaketak galeraztea: hori zela eta, Gobernadoreak Udalak halako hobiratzeak ez zitzala permititu agindu zuen eta Kanposantu

berrian hilobiratzera behartu zezala, eta era berean apaizek, herriak obeditzeko bide onena edo bakarra zelakoan, Kanposantuei buruzko legeria hitzaldietan irakas zezatela.

Kaputxinoak beren komentura itzuli zirenean, Kanposantua jarri zuten baratzeko lurrak bihurtzeko eskatu zioten Udaletxeari, 1814eko maiatzaren 21eko Dekretuan oinarriturik, Dekretu horrek erlijiosoei beren komentuak eta gauza guztiak bihurtzeko agintzen bait zuten.

Hori ikusita, Alkateak Kanposantua Leibako baluartearen egiteko baimena eskatu zuen, goian zegoenez, haizeak jotzen zuen lekua bait zen, eta merkea gainera, hura ixteko aski bait zen horma bat atearekin egitea.

Gobernadoreak ezezkia eman zuen, herri barruan ez zegoela inolaz ere lurperatzerik esanez.

Urteak igaro ziren kanposantu berria egin arte. 1885 urtea iritsi zen tramite guztiak bukatu orduko. Hurrengo urtean Domintxenean hasi ziren lanak. Erdi-erdian gurutze eder bat jarri zuten Guadalupe aldeko harriekin eginga. Erdiko bidean eta eli-

zaxoaren ondoan mausoleo txiki bat egin zuten D. Jose Joakin Ollo Bikario jaunaren oroimenez eta bertan lurperatu zuten.

Mausoleoan honako hau irakur daiteke:

Ondarribitarren
Oroipena
Beren
Bikario
Jaun maite
Ama Birgiña
Guadalupekoaren
Debotoari.

1896 garrenean.

1890eko abuztuaren 31an, Domingotxoneko Kanposantu berria bedeinkatu zuten eta handik aurrera erabiltzen hasi.

1898an, Alkateak, Kanposantu zaharrean zeuden gorpuak hara aldatzeko baimena eskatu zuen. Hau lortutakoan, honako hau adierazi zien herritarrei: gorpuak sepulturetan edukita Kanposantu berrian zati bat erosi nahi zutenek, hiru hilabeteko epea zutela lurpetik atera eta eramateko. Epea amaituz gero, udalak garbiketa egin eta gorpu guztiak eramango zituela, eliz agintariekin batean erabakiko zen egunean.

1899ko ekainaren 20an, D. Juan Jose Garay Bikarioarekin ados, Kaputxinoetako hilerria garbitu eta gorpuak kanposantu berriera eramane ziren ospetsuki. Udal Batzak ere parte hartu zuen hileta elizkizunean eta Santa Engraziatik Sainduaraino antolatu zen prozesioan.

Aurretik herritarrek zihoazen kandelak piztuta, ondoren karroza batek gorpuak zeramatzan, kaputxinoen ordezkari bat, Hondarribiko apaizak eta Irungo Bikarioa, Udala Maximo Laborda Tallada Alkate jaun buru zuelarik, militarren ordezkariak eta dolu andreak, musika bandaren hileta doinuek lagunduta.

Prozesioa Sainduara iritsi zenean eta apaizek erresponsoa kantatu eta ohizko otoitzak esandakoan bukatu zen zeremonia, herritarren artean oroitzapen atsegina utzita. Karrosak Kanposanturaino segitu zuten.

(jarraituko du)

**1988. abenduan
Sorkunde**

HONDARRIBIKO AZTERKETA SOZIOLOGIKOAK (Bigarren Fasea)

"Hondarribia" aldizkariaren 24. zenbakian, herriko jaietako zuzendurikoan hain zuten, Hondarribiko Azterketa Soziologikoaren lehen zatia berri ematen guren.

Aldizkariaren ale horretan joan zen uztailearen 27an Euskararen Udal kontseiluaren aurrean SIADECO elkarteok bi txosten eta hirugarrenaren materiala auzteztu zituzten. Lehen txostenean, Hondarribiko biztanleek duten euskararen ezagupen mailari buruz egindako ikerketaren berri ematen zen. Zenbat diren, alegia, Hondarribiko hirian euskara ongi, zerbait edo ezer ez dakitenak.

Oraingo ale honetan, bigarren txostenean emaitzak, laburki bederen, azaltzen ahaleginduko gara, hau da: zenbat, non, nola eta zertarako erabiltzen den euskara Hondarribiko hirian.

Bigarren txosten honen helburua Hondarribiko bizitza sozialean, urteko une ezagun batetan, zenbat euskara mintzatua eta idatzia erabiltzen zen "argazki" bat egitekoa zen. Une hori Hondarribia 88ko Martxoan izan zen; hilabete horretan zehar bizitza sozialeko alor guztiak neurtu ziren.

Informazio guzti honi "neguko" erabilera deitzen badiogu, uda garaian beste neurketak murriztago bat (abuztuan) egin zen alor bakar batzutan "neguko" erabilerrari "udakoa" erkatu edo parekatu ahal izateko. Horrela Hondarribiko ohiko giroari udako turismoak zein aldera eragiten dion ikusi ahaliko da, hinko bizitza euskalduntzera ala eralduntzera, alegia.

Bildutako datuak sektorez-sektore honako hauk izan dira:

-Leku Publikoetan izeneko alorrean, hots, kaleko erabilaren hondarribiarren %38,3 agertu da euskaraz mintzatzen. Erabilera honek adierazten du %57,1 euskaldun den herri batetan euskaldunen 2/3ek pasatxo direla euskara kalean darabilenak. Datu soil honek erabilera kaskarra dela esan arren ez du norabidearen berri ematen.

ten. Hortarako 83an Diputazioarako egindako neurketak batetan Hondarribiarren %40,7a euskaraz mintzatzen zenbatu zen, hots, **azken bost urteotan** euskararen alde egin diren ahaleginak asko izan arren, **euskararen erabilera jeitsi egin da Hondarribian**.

Adinaren arabera, zehazki begiraturik, haurrek dira bost urteotan euskaraz proportzio altuagoan euskaraz mintzatzen diren bakarrak, gazteak, helduak eta zaharrak gutxiago erabiltzen dutelarik.

Adinaren arabera, zehazki begiraturik, haurrek dira bost urteotan euskaraz proportzio altuagoan euskaraz mintzatzen diren bakarrak, gazteak, helduak eta zaharrak gutxiago erabiltzen dutelarik.

Euskara idatzia da azken bost urteotan erabilera handiagoko duena, hiru aldiz biderkatu bait da euskara hutsaren erabilera, 1983an %12 zegoen euskaraz eta 88an %32, idazki elebidunak proportzio txiki batetan igo ere direlarik %10etik %15era. Euskara idatziaren erabilera bereziki, Udalak euskaraz jarri dituen karrika eta enparantzen izenak dira.

Udako erabilerrari dagokionez euskaraz mintzatzen direnek %18a beheratzen dira, beraz, turismoak Hondarribiko euskara, lehenetik ere batera indartsu ez zegoena, desagertzeko eta itotzeko zorian jartzen du.

-Ekonomi alorrean begiratzeko badiogu, lehen sektoreak, arrantza eta nekazaritza sektoreak, alegia, Hondarribian pisu berezia du. Orain ere Hondarribian nekazar eta arrantza mundutik famila asko bizi da, kopuru hori gero eta murriztagoa bada ere. Euskararen erabilerrari dagokionez esan dezagun Hondarribiko euskara, maila handi batetan sektore honi esker mantendu dela, euskararen habia ezezik gune txarretan gordeleku ere izan delako. Gaureragun ordea, sektore hau ere pipiak jota ageri dela esan behar da. erdarak muturra sartzea lor-

tu duelako, beraz, zailena egin du. Zulo hori, neurrik hartzen ez bada, erdararen inertziaz ia bere kasa handitzen joango da.

Izan ere, arrantzaleen %90 euskalduna den sektorean, euskararen erabilera bertako euskaldunen artean eta laneko harremanetan %80koa den bitartean kanpokoekin, hots, kalearrekin %60 ingurukoa da. Arrantzaleen mundutik pasatzen direnean erdarara jotzen dute.

Nekazari giroan ere ia guztiek euskaldun peto-petoak dira -%91 gurasoen belaunaldian eta %100 seme-alaben belaunaldian edo belaunaldi gaztean- baina erabilera ez eta etxean ere ez da guztia euskaraz egiten -%91 guraso belaunaldian eta %82 seme-alabak- etxetik kanpo erabiltzen hori asko behar izen delarik, arrantzaleekin gertatzen zen gisara.

Industri sektoreari dagokionez esan dezagun Hondarribian garrantzi eskasekoa dela populazioaren %2,6 besterik ez bait da sektore honetako langile. Sektore honetako giroa Hondarribia hirikoa baina askoz eraldatzen duela eta ondorioz herria eraldatzen laguntzen duela esan beharra dago.

Gizarteko zerbitzu sektoreari edo hirugarren sektoreari dagokionez enplegatuen ezagupen orokorra hintarren ezagupenaren batzabestera inisten den arren, esberdintasun handiak ageri dira. Horrela, alor batzutan enplegatu guztiak euskaldun izateki hasi, adibide gisara drogeri, farmatzi, asaguru eta kirol alorretakoak, guztiak eraldunak izatera ere iristen dira, posta, gestori eta etxe salmentatuko enplegatuak kasu, bien artean ezagupide ezberdineko alorrak daudelarik.

Euskararen erabilpenari dagokionez, ezaguerak erabilerrarekiko lotura eskasa

agertzen du. Izan ere ezagupide altueneko alorrek ez bait dira euskara gehien erabiltzen dutenak. Orokorri harturik hiriarrak dira euskara gehien darabilenak (%33) eta gero oso hurbil (%31,8) enplegatuak elkarren artean. Bi taldeak elkartzerakoan, ordea, euskararen erabilera ia erdira beheratzen da (%15,8) eta biak nahaste-borras- tean erabiltzea asko igo (%60). Egoera honek bi gauza jartzen ditu begi bistan:

- Alde batetik, Hondarribiko gizarteoko zerbitzueta, bereziki denda eta sal-erosketa zerbitzueta, bi hizkuntzak nahasi-mahasian erabiltzeko dagoen jora berezia. Bi hizkuntzak nahasian, hau da, batetik bestera saltatzu pertsona berekin eta elkarriketa berean inardutea. Hondarribiko zerbitzueta beste zenbat hirieta baino gehiago ematen da hizkuntza batetik besterako joan etorri hori. Beste hirieta gehiago ematen da erdara hutsean hitzegitea.

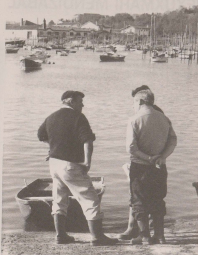
- Beste aldetik, alor bakoitzari zuzenduriko alfabetatze teknikoaren beharra azpimarratzen du, horrela euskararen ezagupide sakon batez baliatuz gizarte zerbitzueta enplegatuek ez lukete erdarara jo beharko bezeroekin hitzegiterakoan.

Euskara idatziaz buruz gizarteoko zerbitzueta erabiltzen hasi, hasia da, baina iragarki, anuntzio eta oharak hormetan ipin- zeko irudi gisara, eta gehienetan bietara, inoiz gutxiatan ausartzen direlako euskar- a hutsean ipintzen, Euskara idatzia boron- date huts-hutsaren gain uzten da. Holako egoeran jendeak sinetsi ere ez du egiten euskarak funtzionatzeko balio desakeenik. Euskararen normalizazioa lortzeko alor ho- netan bada zereginik, alfabetatze tekniko edo sektore bakoitzari egokitutakotik hasi- ta.

Gizarte zerbitzueta uda garian, oroko- rrean enplegatu eskaldunen kopurua ber- dintsu ezezik zertukobait altuagoa -%4- bado ere, euskararen erabilera zeharo beheratzen da, %12ra herritarrek elkarren artean, enplegatuek elkarren artean %4, 5era eta enplegatuen eta herritarren arteko harremanetan ia desagertzeraino -%0,6-.

Euskara idatziaz buruz bi hitzetan esan dezakegu: uda garia den desagertu egiten da. Aurrezki Kuxteakto inpresio elebidunak salbuespen direlarik. Beraz, Hondarribiko gizarte zerbitzuak udatan hondarribiarrei zerbitzatzeari baino udariar eta turistat erdal- dunei begira gehiago jartzen dira. Kontzientzialitate falta nabari da gizarte zerbi- tzueta alor ezberdinen aldetik, bere lehen helburua hondarribitarrei zerbitzatzeari izan behar bait du eta hori ezinezkoa bait da erdaraz bakarrik eginez lortzea.

-Elkartean bildutako jendeari dagokio- nez, herritarrek orohar baino eskaldunak dago (%77). Potentzial handi bat, beraz, herria eskalduntzen lagundu dezakeena. Euskararen erabilera buruz eskaldunen

erdiak besterik ez dute erabiltzen beraien artean eta bileria nagusietan, zerbaiz gutxi- go batzordeko bileretan eta apur bat bestie- rik ez komisio berezietan (%13,6). Bakarrik kanpora begira egindako iharduerak dira euskaraz nagusiki (%83), agian hermitar gehienak eskaldunak direla jabetuz edo itxura eskalduna emanaz...

Idatziz ordea, euskara hutsaren erabi- lena asko beheratzen da eta elebitasuna dezentze igo, erdara hutsaren erabilpena batzutan erdi-inguru eta besteetan ia de- gertzen delarik.

Elkarte hauetako bazkideek euskarare- kiko dituzten jarrerak gehienbat baikorrak badira ere, gero erabiltzen datuetan ez da hori isladatzen eta horrek esan nahi du nahi hori bideratzeko eta mamitzeko biderik ez dutela aurkitzen gizarte eta berorren an- tolamenduan eskeintzen diskieten bitarte- koetan.

Dena den, sektore osoa eskalduntze- ko egitasmoren bat egin beharra dago hain herri eskaldun eta hain elkarte eskaldun- nari legez zor zaiona bait da. Euskarari lehenatsuna ematea eta elkarte askotan ere euskara bakarrik erabiltzea izan behar luke helburua.

-Irakaskuntzari dagokionez, orain dela gutxi arte ikastolak ziren eskalduntze pro- zesusu zeramaten bakarrik, baina garurre- gun Hondarribian ez da ikastola bakarrik izan hori bere gain hartzen duena. Gaurre- gun Hondarribiko ikasleen %46,5 D ere- duan ikasten ari da, %21,1 B ereduaren eta %32,2 A ereduaren. Azpimarra daiteke azken eredu hau beste bost urte barru Hondarri- biko derrigorrezko irakaskuntzatik desager- tuko dela. Beraz, Hondarribian eskola eus- kalduntzeko prozesua bideratua nahiko dago. Eskola publikoetan pribatuetan baino askoz aurreratua aurkitzen da. Bestal- de, Institutoko egoera berezia da, ikasle gehienak A ereduaren ikasten bait dute.

A ereduaren ikasten duten ikasle horiek aipamen berezi bat merezi dute. Izan ere, gaztetxo hauek ez dute euskararen azaleko ikasketa bat besterik edukiko eta motibazio aldetik ere ez dira oso beroak izango. Gaz- tetxo horiek ezingo dira herrian euskaraz bizi eta besteak bizi ahal izateko oztopo bihurtu daitezke. Garaiz hartu behar dira neurriak; gaztetxo horiei eskalduntzeko aukera eskemini ahal izateko. Hondarribiko gizarte osoari eragin beharra dago euska- raren alde, ikasleek eskoletan ikasten dute- na kalean eta etxetan (ereldunen seme- alabak) gal ez dezaten.

Irakaskuntzarekin jarraituz, helduen eskalduntze-alfabetatze mugimendua Hondarribian indar gutxi du, gaurregun hondarribiarren %2,6a, hots, 163 gazte eta heldu besterik ez bait da euskara ikasten edo sakontzen ari. Orain daraman bidetik, nekez lortuko da Hondarribiako gazte eta helduek eskalduntzea. Bestalde, ordea, ezinbesteko premia dago haurrekin ikaste- txeetan egiten ari denaren osagarri bezala gazteen eta helduen eskalduntze-alfabe- tatze aldetik ahalagin berdina egiteko. Ho- rrela bi ahalaginak elkar indartu eta ondo- rioak biderkatu bait ditzakete, haurrek euska- raz hitz egiten dakiten loskaside helduak izan ditzaten eta orain bezala ikastetxean erabiltzeko hizkuntza, euskara, alde batera utzi beharrean gerta ez daitezten.

Datu guzti hauek aztertutik ondoren zein litzateke Hondarribiko hizkuntz egoeraren diagnostikoa? Lehenik, garbi utzi behar da Hondarribiko bizitza sozialeko alor guztie- tan eskaldunak egon ba daudela, eta neu- rri batean, etorkizuna ere ziurtatuta dirudie- la irakaskuntzaren aldetik oraingo bidea sendotzen den heinean.

Bestalde, ordea, Euskal Herriko beste hiri eta herrietan gertatzen den antzera, eta agian nabarmenago, Hondarribiko hiria kontraesan batean murgildurik aurkitzen dela esan beharra dago, jendeak euskara jakin arren, bizitza sozialeko alor edo espazio gehienetan erdara nagusitzen bait da, inertzia guztiak erdararen alde jokatzen du- telarik eta hori gertatzen da, ez bakarrik gi- zarteoko zerbitzuen sektorean, baizik eta orain arte guztiz eskaldun izan diren neka- zari eta arrantzaleen munduan, baizik eta orain arte guztiz eskaldun izan diren neka- zari eta arrantzaleen munduan ere. Eta urte- zahar zehar horrela bada zeresanik ez udal- diko hilabeteetan, orduan erdara guztiz na- gusitzen bait da.

Ezagupen maila eta erabiltzen mailaren artean dagoen desoreka nabarmen honi irte- nideak bilatzea izango da etorkizunari begira Hondarribiko Udal Euskara Kontse- iuak ezezik hondarribiar guztiak eskuatzen duten apusturik gogorrena. Gure ikerketa elkarrekin dagokionez, ahal ditugun argibide guztiak eskeintzeko prest gaudela ziur egon zintezkete.

Blagan

JEXUXMARI MENDIZABAL

Jexuxmari Mendizabal esatea jende asorentzat izen bat esatea izango da. BIZARR-GORRI esateak, ordea, pertsona eta maiu mailagarria ekarriko dio gogora bateri biñon gehiagori.

Oraingo honetan Ormaiztegin jaiotako hondarbitarrak aitu gera blagan. Motiboa: beste askoren artean, irabazi berri duen literatur saria. Tema ugari ateratze: Hondarbia, bertso-papera, ipuinak...

Turroia bezin gustora jango duzialakoan...

—H: Zure bizitzari buruz zer bait esango zeniguke?

—JM: Aspaldiko 1949an, Errege egun bezperan, Ormaiztegi baserri-baserriko epel eta hotzean jaioa eta hango txorika-bietatik erreka bazterreko kangrejuen artean hazia, hariak eta, hamar urte egin berri-tan praila estudiatzera joan-eraman nintzen-ninduten arte, Gabiriara lehendabizi eta Eubara gero.

Praila estudiantetako bizitzaz asebate eta asperu-edo nintzenen, fabrika batean jardun nuen lanean urte batez, handik gero Magisterio egin eta Arrasateko ikastolan aritu nintzen hiru urtetan irakaskintzan. Arront konten, baina zokoa izaki hura eta kostak tiratzen emazte mertxeri eta biokeri... Garai hartan lan aukera gaur baino askoz zabalagoa zegoen eta noranahi joan gaintzekeenez, nora hobe honara bainat? Harrezkero, badire hamaika kurtsio pasiak, Hondarribian bizi naiz eta Irungo Jaizubiako ikastolan egiten dut lan plantia.

—H: Urte ale batzuek bai, Hondarribian...

—JM: Nik ez nuen orduan Hondarribian ezagunik inor. Honaroko bidea erakutsi zidatenak ez dire gaur hemen bizi. Pixkana-pixkana, Santos-Jeno-Rodolfo-ta lehenbizi, Kristina gero eta Pako Ortiz azkenik izan ditut lagunari batipat, besteak beste. Haiekin, "Mariakxa" n sartzeko (horrek esan nahi duenaren...), auzoko Kristinak eta Pakok, berriz, eman didate herriko berri, borondate on eta begirik zorrotzeen. Bertako festetan "Txangai" konpainia ibilki naizela ez da seinale txarra, nik uste. Eugenio, Juanito, Tife eta konpainia ezin ditut ahanzi...

Orain baino parrandero haundiagoa ere izanketu naiz, bestalde, eta horrek ematen du halako erlazio kurioso bat, jendeak besterik uste bada ere. Bertakoeiko erlazio, beraz, normalean iruditzen zait. Ez naiz ni neu, nere motzean, blaga eta amorio asko banatzekoa; jaso gehio egiten dudala uste dut, eta inori ez adierazi gabe asko jismatzen dut, neure kolkorako, bertako edozein adiskidetasun keinu niriñoena.

Baserriarrik apenas somatzen duan nire inguruan (Santos, nuen ibilkiyaiz...?), kaltetarrak, bai, maizenik eta "kaixo, motell"

parean pasatzean; arrantzaleak, berriz, lehor aldiari muserako fuerte baina itsasal-dian akabo. Tartetan plastiko xorroz arrai-ren bat eskatzen diet bentako aumian ia ezagutzen nauten ikusteko... Denetik zio.

Kanpotarrok, gainekera, asko ugaildu gara (zori... z) eta nola San Pedro kaleko bazterretan besterik atzamatzen ez dudana aste burua ez denean, bada, hoiakin behar-ko ibili, bestela berriro praila sartzean hobe agian.

Zerk erakartzen nauen, diozu, Hondarribian...? Argiak. Puntu. (nik ez diat poesie egiten, gero! egia esatea ez duk poesial).

BERTSO-PAPERAK

—H: Bertso-jartzaile ugaria eta saritua bazara: bertso munduan ezaguna...

—JM: Ez da gure familian bertsolanik izandu nik dakidala, baina bertsozale-tasuna bai aski fuertea, ume-umetatik nigan "gostuaren pindarra" piztu zuena. Geroztik neure bakarkako irakurketak eta plaza batera eta bestera ibiltzeak egin du (beti ere besteena entzuten, noski!)

Oso gazterik hasi nintzen bertsoak idazten, baten urtebetaze zela, bestearen nik al dakit zer... Kartasoa ere egin izan ditut eta hortara. Bapatean, aldiz, ez naiz moldatzen: neure barrenaroko osatuko ditut itxura batekoak, baina inoren aurrean kantari jarri orduko, esan beharreko guztia korapilatzen zait zeharo. Ez dut balio. Ordu txikitan bakarka norbaitekin, inork gero ezer gogoratuko ez duela jakinik, tira... hor nonbait. Besterik ez.

Arestian esan bezala, beraz, bertsolik gehienak norbaiten omenez edo ezagunen batek eskatuta egin ditut orain arte. "Plazara", "Hondarribia" eta "Argia" n ere agertu dira inoiz. Behin, 1984an, egundoko suertea izan eta Xepelar Saria irabazi nuen. Horrek eman dit dudana izena bertso munduan, horrek eraman ninduen azken Bertsolari Txapelketan juraduko izatera, horrek eragin die askori nireganako agurra, horrek... Mundua, izan ere, horrelakoxea bait da, nahi ta ez.

—H: Zure ustez, ze diferentzia dago bapateko bertsoen eta bertso-papera-tartean?

—JM: Ondo galdere potoloa egiten bidazu! Bapateko bertsoak arintasuna, preskura duela berez esango nuke nik. Alegia, gai bati buruz, ziria sartuz nahiz politika eginaz, bertsoa neurri ahalik zehatzetan, hizkuntza naturalaren graziaz, egoki kantatzea. Bertsolariak tipo askotarikoak izango dira gaur-bihar han-hemen, baina azken finean horretara makurtu behar derrigor guztia bapateko bertso ona nahi badute jaulki.

Ai, bertso paperetan! Ez dago, bada, batere istilurik... Batek hiztegia gehiegi dantzatzen dueneko, bestea arruntegi ari deneko; harena gogoregi, honena berebera... Nik uste, bertso paperaren aurrean egileak nahi aia denbora duenez gero, bertso paperari askoz gehiago eskatu behar zaio beti. Hau da, hitzaren jarioa, bai, baina hizkuntzaren aberatasunean (ez noa hitz "arraoetara", esamoldetara baizik, ojo!); neurria guztiz zehatza eta erima ahalik osoena; hitz mozketan kontzesiorik ez; lan osoaren egiturara hiru trebeki eraman izatea; grazia, zorrotasuna... zer ez? Dena eskatu behar dela uste dut.

Honek, jakina, ez du esan nahi bertso paperak egon ez daitezkeenik beste modu batera eginak, alegia, bapatekoaren paretsu. Bi paperok, ordea, ezingo dira sekula santan metro berarekin neurtu. Rufino Iraol-lak hala zion oraintsu: "sagarrik eta mada-riak batera jartzea litzateke". Hortan nago ni ere.

IPUINAK

—H: Sortze aldetik, beste lan batean ere aritzen zera, eta txol dotore gainera: ipuinak idazten. Nola sortu zen honi?

—JM: Bertsoan bezala hitz lau idaztea ere atsegin izan dut gazte-gaztetatik. Nerabe arotik gaztetasunera bitartean "egunka-ri" edo diario bat eraman nuen gordea nire-kin; han jaulki nituen bospasei urtez nire kezka, poz eta krisialdiak. Barne sentimen-tenen sakakortxotarako bera sistemarik onena...

Irakurri ere euskaraz dexente egiten nuenez, eskirbitzera behartua sentitzen nintzen maiz. Ez dut sekula ahanitziko "Laiaketan" aldizkaria. Hantxe egon behar dute nire lehen izkribu plazaratuak.

Gauf egun ezer gutxi publikatzen dut. "Hondarribia" eta "Plazara"n aldiari behin zertxobait eta kito. Neure kaxara gehixeago aritzen naiz narrazio motxean eta, etxeko ogi eskasa luzatzearen, han-hemengo lehiaketetara bai bidali ere. Horrela egin nintzen "Irun Hiria"ren jabe behin, "Bilintx" Sariarena beste behin eta "Bordari"rena bitan, aurtengoarekin. Jakin beza jendeak ez dudala betiko txoia, sariketa gehiagotara ere aurkeztu dudala lanik baina lapak tokatu zaizkidala, kalabazal Dena dela, sari horiei graziak naiz gaur egun pixar bat bederik ezaguna euskal letratan. Normahik zernahi esan dezake, baina hori hala da.

Andare... Idazlea beti ere publikatzeko asmoz ari delakoan nago ni, hori duela azken helburu, hau da, inoiz inon inork letuko delakoan ari dela. Halere, idazte ekintzan bertan, bere gela zokoko bakardade (Sarrim) hantxe ostu dut (dakit) duela idazte berdardorak nekerik haundiena, gozamenik beteena, kumplituena eta estimatuen.

—H: Haurakentzat idazten duzu eta nagusiakentzat ere bai, Diferentzia haundia da biekien artean?

—JM: Hau zaila da erantzuten lerro moztetan; liburu osoak ere bai bait dire aritu eta aritu baina deus gutxi, argitzen dute-nak. Esan dezadan, halere, isilik ez gertatzenen truk, haurrek nekezago irensten dutela hala-holako kontaeerarik, oso bakanak imitatzen dituztela beuden gustoko; helduok, aldiz, denerako gaudela eta zernahi emanda ere han ez bada hemen jango dutela letra inprimatuak dakarren ohorea-

gatik, besterik ez bada ere. Oso diskutigarria daiteke hau, baina badu horregatik egiazko dexente. Nik neuk, behinik behin, helduei narratzea nahiago haur txikiel baino.

—H: Gure aldizkari honetan ageri da "Bordari" sana irabazi duen zure "Justiz edo egia-aren ipuina". Hondarribia ezaguna den kontua bermiz "sortu" duzu. Zer dela ta afizio hori?

—JM: Tradiziozko kontaketa, pasadizo edo ipuinak lakot dute betidanik. Amona nuen horrelakoetara oso mena (irriti, telebistari ezean, izan ere...) Euban estudiantzen nuenean albaroko eguzkia Anboto atzetik zertorkidan kopetara; Arrasaten bizi nintzelarik gogoko izan nuen hango dragoi eta neskatxaren istorioa; Hondarribia etorri eta... Justiz! Beste asko ere badire, noski, baina zein entsunagorik? Itsasoko pasadizoez ere izango da hemen zaharretatik guregana heldu den zenik, baina nire belarrietara deus ez. Inork pasadizoren bat baleki, datorrela kontatzera eta konten jarriko nauela jakin beza aurretik.

Justiz, beraz. Aspaliditxotik nuen irudi zahar hori koadro berrian jartzeko gogo: "zaharra" bertso zaharrez kontatu dut, eta interpretazioa-edo litzateke koadro berri

ko. Legera, ezin! Hitz bakar batzuk eta zenbait esamolde jaso eta ikasi dittut (txafo, tirabira egin, zakurren kantalak, ari-iri xterra loritzen...), baina doinua da zaila oso, azen-tua, ermitoa... Musika berezi bat du hondarribitarak, erderaz ere bai, baina euskaraz batipat. Musikatxo hori ezinezkoa egiten zait niri, eginahalak egin arren.

Arrantzaleak, nirekin ari direnean, euskara "garbiago" (?) bat egitera jotzen dute, Hondarribiko legegoko gipuzkerarekin jantiz edo moztortut. Beuden artean ari direnean, ordea, (sarri gertatu zait) legera mintzatzen dire nonbait, ze nik ez diet deus askorik ulertzen. Baina pixkana edozein jartzen da horretara ere eta gaur egun hor nonbait moldatzen naiz.

Zera esan gabe ez dut geratu nahi inola, alegia, hondarribiko arrantzaleen euskara (bai baserritarrena ere, bere moduan) oso berezia dela, aparta! inguru guztian parekorik ez duena, asko ari dela gaitzen gure aurrekoetatik guregana bitartean; gure seme-alabek eta Euskal Herri osoak deus jasoko badute "gure-gure" honetatik, norbaitek (Bordari irraiki!) ekin beharko liokeela, orain ia!, biltze lanari. Irakasle, Filologia ikasle eta zaletu guztiei horra SOS dela botia. Nire aldetik, eginak ez dik eginkizunik eta errazena eginga zio!

"Bordari" sariaren irabazlea.

hori. Ez dakit asmatu dudán. Irakurle hondarribitarrek esango dit ea merezi zuen eginkizun disparatatu horretan kapen egiteak. Ale honetan bertan uste dut joaki dela "egia-aren ipuina" letu nahi duenarentzat. Nik neure lanak han bukatuak dittut; ea orain jendeak zer dioen.

HONDARRIBIKO EUSKARA

—H: Hondarribiko euskara dela ta ez dela, zuk ondo ezagutzen duzu: nolakoa da?

—JM: Hondarribiko euskara (oso ondo esan duzu!) "ezagutzen" dut; erabili, ordea, ez nik nahi nukkeen aina. Ezin dudala-

AGURRA

—H: Eta bukatzeko, Jexuxmari, besterik zer esango zenioke jendeen?

—JM: Besterik zer, diozu...? Gabonak gurekin dittugula, Txomin, eta Urte Zaharra "inoxente" xamar bukatzen denez, Urte Berriako eman dezaigula:

Olentzerok, osasunez zer jana; erregek, urre puska bana; Jesus Haurrak, ba... beste dana!

TXOMIN SAGARTZAZU

ESKOLAZ ESKOLA

Orain dela 4 urte gure eskolak elebitasun prozesua martxan jarri zuen, "B" eredu deritzana. Lan egokia eta sakona egiten ari garelaokoa gaudela gure Herriaren euskaldunizazioaren alde.

Lan hau luzea eta etenik gabe aritu beharrekoa da; hemen dauden famili gehienak erdaldunak bait dira, baina beraien seme-alabentzat herri honen hizkuntza berregantzea eta euskeraz bizitzea bilatzen dute.

Eginkizun hau ederra izanik baditu bere zailtasuna eta horretaz ongi jabetzen gara, baita gogor eusten diogu gure helburu honi.

Gure ikasleen artean zenbait fruitu on hasi gara ikusten eta zihur gaudela hartu dugun bidea zuzena dela egokia dela. Horrela jarraituko dugu O.H.O. bukatu arte eta ikusiko dugu urek euskeraz ulertzeko eta hiztegitiko gai izango direla.

IDOIA PARDO LOPEZ
5 urte. Eskolaurrea.

OLENTZERO, OLENTZERO,
GURE ETXEAN SALDA BERO.
OLENTZERO, OLENTZERO
GABONAK IRITSIZ GERO

OLENTZERO IPAR-IPARRETIK DOA EUSKALERRIA

Hogeitalaua da eta IKER eta KEPA abestera doaz kalera, eta abesten dute:

"Olenzero joan zaigu mendira lanera eta abar, eta abar..."

"JESUS HAURRA" IKASTETXEA

EUSKERA GURE IKASTETXEAN

Gauean etxera bildu direnean: mila pezeta, ehun, bost, hirurehun, zazpirehun, hogeitabost pezeta... Zenbat diru jaso ditugu!! Eta horretaz gainera, gaur gure Olenzero maila dator guri opariak ekartzea, -esaten du lkerrek-. Bai, eta bihar Erregeak dira, -esaten du Kepak-.

Gaua da. IKER eta KEPA lotan daude ohean goxo-goxo eta OLENTZERO Iparparretik dator Euskalerrira.

Donostian Foru Kalean hau gertatu zen:

IKER eta KEPA han daude Olenzeroen zai. IKER, lotan daude? esaten dio Kepak.

-Ez, erantzuten dio lkerrek.

-Eta, zer nahi duzu orain ikusi? esaten dio lkerrek.

-Zer nahi du, ba? Olenzero ikusi nahi dut -Kepak-.

-Ezinezkoa da hori! esaten dio lkerrek.

-Etxera joaten dira. Agur lker. Agur Kepa!

EGU BERRIAK

(Junkal Estomba)

Egu berritan festak ospatzen ditugu. Jesus jaio zen eguna ospatzen dugu. Eta hogeregi jaiotza jartzen da, egun horretan jaio zelako.

Beste festa batzuk ere baditugu egun hauetan: Urte-Zahar eta Urte-Berri. Gauean oso ondo pasatzen dugu.

Eta bukatzeko, Erregean etortzen dira opariz beteta, guretzat egunik haundiena.

Ustamiraren seian etortzen dira. Goiz horretan oso goiz jaikitzen gara. Erregeak etorri ondoren eskola jarraitzen da.

GABONETAN GARA

Gabona etorri da eta amatxo, Elena, Junkal eta Karlos turroia erostera doa.

"Lemisiko Goikoetxera" joango gara, esaten du Elenak.

Badago turroirik? esaten du Elenak.

-Ez, ez dago, ba. -dendariak-.

Beste denda batera joango gara, aber...! Badakiti! Etorri, etorri.

Turroirik badago? -Elenak-.

-Ez, Ez, dena bukatu da. -dendariak-.

OH! OH! Zer suete txarra dugun. Beti oso berandu ibiltzen gara erosten.

-Bainan dendariak esaten dio: Begira! joan aurrera eta gero hartu eskubira eta hor denda bat dago, eta suroasko hor izango duzue. Eskerrik asko.

Eta bai, horra joan ginen.

Gabon! badago turroirik?

Bai, badago.

Beno, ekarri tableta bat, txokolatzekoa, beste bat almindrazkoa, kola-kaio pote bat eta txanpaina.

Eta etxera joan eta oso ondo jan eta edan dugu turroia eta txanpaina. Denak esan dugu txanpaina dela oherena eta brindatu dugu.

Datorren urtean, goizago joango gara turroia erostera, bestela gabe geldituko gara, esaten dute amakak, Elenak, Junkalak, eta Karlosek.

TXISTEA

Bi ehiztari dabilta basoan

Lehoi bat agertu da eta korrika hasi dira.

Ehiztari bat arbolara igotzen da Bestea arbolaren bueltan korrika hasi da eta bere

atzetik lehoia dabil

Arbolatik: Kontuz, lagun!

Behekoak: Lasai! Bi bueltaren bentaja dut eta!

Gabonak iritsi dira.
Zein ondo!
Honek esan nahi du:
Jesus jaio da,
polita, ederra,
indarrez eta pozik.

Zein ondo!
Jesus jaio da.

Maria pozik,
Jose negarez,
Aingeru jagoleak:
Maria, Salbatzailea jaio da.
Jesus izena jarri iozu.

Zein ondo!
Jesus jaio da.

Jesus adoratzera goaz,
lasto artean dago,
bero, bero.
Bere bi aldetan,
astoa eta idia daude.

Zein ondo!
Jesus jaio da. Idoia Izeta. 5. maila

EGUBERRIA DATOR

Pozik daude Jose ta Maria,
Belenen jaio da Jesus txikia.
Seaskan dago "agugu-agogo"
"agugu-agogo" seaskan dago.

-Aita, non dago erregea?
zapata jarri dut etxeko atean.

-Seme, ireki bihotza.
Pakea da gure erregalao.

Herriko zuhaitza apaindu dugu,
zeruan Jaunak izarra piztu du.
Goazen elizara otoiza egitera,
Jesus dator gu salbatzera.

O.H.O.-ko 3.º MAILA.

"HITZEZ HITZ" LEHIAKETA (4)

Hirugarren deialdian lau partaide izan ditugu: Ailaitz Agirre, Marga Aristizabal, Iraitz Arruabarrena eta Lierni Mendizabal. Eman dizkiguten azalpenak labur-bilduz honako hauek ditugu.

1) BUFARA

a) Hauze ufada, haize parrastada, beroa batez ere.

b) Purrustada. c) Putza.

"Hau bufara heldu da sukalde aldetik!".

"Hau sargori bufara etorri nauena!".

2) BIXINUA

Bordarik jaso zuenez "plancton" hitza-ren edo kidea da, beraz, ur geza nahiz gazitan dabilen den biziadun txikitxoan mul-tzoa, arrainen janari dena, adieraziko luke. Iraitzek esaten digunez arrain gorri txiki batzuk, kukuxoen modukoak, lirakeke.

3) BIXKURRIA

Bordarik dakarrenez, "azkurria" esan nahi du, elikagala, janaria alegia. Iraitzek dioenez, arrain edo txorin jan txe-txea da. "Bixinua da baliak bixkurria".

4) FUYA-FUYA

Txori txiki iheskor mota bat. Margak argitzen digunez, berdea eta txuria da, urbaz-

terrean ibiltzen dena, baina orain ikusten ez dena.

"Fuya-fuya txoli pollita da".

Hondarribiko gizon bati "Balero Fuya-Fuya" esaten omen zioten eta hari jarri zizkieten bertsoak bidali dizkigu Ailaitzek:

Balero Fuya-Fuya
igual dela zita.
Balerok bai omen du
itxian señorita;
lastima zikintxua,
bestela pollita.

5) INGRIA

Inbria edota grina edo kapritxo konten-tagaizta adierazten omen du.

"Hik, nere ingriya duk, nere ingriya"
(Bordarrin adibidea).

"Nahi niki ingriak joko baliake".

Norbaitek hitz hauetaz argibide eta zehaztasun gehiago emango baligu pozik argitaratuko genituzke, baita oker adiera-ziak zuzendu ere.

LEHEN ALDIKO SARIAK

Lehiaketa bere lehen aldia bukatu du

Gabonak direla eta. Aurreko hiru deialdi hauetan lau lagun aurkeztu dira eta Olen-tzerok puntuen arabera, gutxi direnez gero zozketarik egin gabe deniei saria emanez, honela erabaki du sariok banatzea:

Ailaitz Agirri, 15 puntuz, 5.000 pta.;
Marga Aristizabal, 15 puntuz, 5.000 pta.;
Lierni Mendizabal, 15 puntuz, 5.000 pta.;
Iraitz Arruabarrena, 10 puntuz (bigarre-nean hasi bait zen), 3.500 pta.

Laugarren deialdi honekin ekainera arte iraugen duen bigarren lehiaketa aldiari eki-ten diogu, honako hitz hauekin hasita:

1) axexante 2) istruante 3) ardora 4) aroia 5) fiyakua.

Hauen erantzunak bidaltzeko epea urta-rrilaren 21ean bukatuko da. Ea oraingoan jende gehiago animatzen den. Helbidea, betikoa:

"Hondarribia" aldizkaria
"Hitzez hitz" lehiaketa
Euskara Kontseilua
Udaletxea
20280 - Hondarribia

UDALA

ARGI BERDEA PORTUKO LANEI

Azaroaren 17an, osteguna, Eusko Jaurilatzako Garraio Kontseilaria den Enrike Antolin Hondarririba etorri zen CEDEX-ek egindako ikerlanaren emaitzen berri ematera. Ikerlanak dioenez ez dago eragozpenik ipar-hego dikea egiteko. Dikeak 100 metro izango ditu eta 200 milioi kostatuko da. Gastu guztiak Eusko Jaurilatzak hartuko ditu bere gain. Lanak abenduan bertan adjudikatuko dira eta 1990eko otsailaren bukatuko omen dira. Hau izango da lehen urratsa Hondarriribiko portua osatzeko eta amaitzeko.

Kai Berrian eskaini zuten pretsaurrekoan Enrike Antolinekin batean Ignazio Ipiñá kontseilarioa izan zen, Eusko Jaurilatzako Portu lanen zuzendaria den Jose Luis Ormazabal, Hondarriribiko Alkatea eta zinegotziak, eta Kofradia eta Club Nautikoaren ordezkariak.

Enrike Antolinek adierazi zuenez, CEDEXen ikerketaren emaitzen arabera, ipar-hego dikea egiteak ez dio inolako kalterik ekarriko hondartzari. Izan ere, dagoen kontaminazioa ez da kezagarria, eta, txostenak dioenez, kutsadura honek bi iturburu nagusi ditu: batetik ontzien olioarena eta bestetik Bidasoatik datorren kutsadura fisiko eta bakteriazkoa.

Kutsadura fisikoa eta bakteriazkoa normala da, onartzeko modukoa eta Hendaiako hondartzakoa bezalakoa gutxi gora-behera. Baliteke zenbait momentutan gehiegizkoa ere izatea, baina, ingurunea aldatzen ez baldin bada behintzat, oso gutxi-tan gertatuko omen da hori. Alde honetatik Bidasoa garbitzeki mesede handia egingo dio badiari.

Besterik gertatzen omen da, ordea, olio eta koipeen kutsadurarekin, neurritz gora-

koa bait da, eta gehiegizko kutsadura hau galarzeko neurri batzuk hartu beharra dago. Batetik, barkuetatik oliorik bota ez uretara eta konbustiblea hartzen den tokietan arduraz ibili behar da uretara erori ez dadin. Bestetik, ongi berexi behar dira hondartzari eta portuari dagozkien ur eremuak, eta horretarako hesi berezgarri bat jarri daiteke ur gainean, axaleko oliarik eta graskak hondartzara aldera joan ez daitezkeen. Hesi horren ondoan biltzen den zikinkeria ere noiz-nehinka garbitzea komeniko da agian, uda garain batez ere, jendea hondartzara datorrenean.

Ikerlanak dioenez bai arrantza ontziak, bai lortetakoak ere, denak egin daitezke Hondarriribiko badiaren alpuerturiko ardurabideak hartuz gero.

Lehenengo lana, beraz, eta berehala ekitekoa ipar-hego dikea izango da. Honek babes handia emango dio arrantza flotari, uren mugimendua bostetik batean motelduko bait du. Ondoren portuaren behin betiko egitura eta Club Nautikoaren kokalekua erabaki beharko dira. Horretarako, Eusko Jaurilatzak harremanak izango ditu Udallarekin, Arrantza Kofradia eta Nautikoarekin.

UDAL ZERGAK GORA

Datorren urteretik aurrera eta aurkako eskabiderik ez bada, hiri zergak gora egingo du %30ean. EAJk eta HBk igotera honen kontrako botua eman zuten. Dena den, Haziendako buruak azaldu zuenez, zerga honek igaz igo gabe gelditu zen eta Errantaren deklarazioan %75 beherapena omen du lege berriaren arabera. Igoera berdina izan du lurren plusbalioak, EAJren aurkako botoak.

Neurri txikiagoan (% 5 eta 7 artean) eta partidu guztiak ados zeudela beste bederatzi zerga ere igoko dira: ibilgailuena, zakar bilketarena, irekitze baimenak, hiringintza-ko baimenak, leihoetatik kalera saltzearena, kalean mahaia, aukialki eta abar jartzearena, ura, jardun gozagarriena, eta etxegintza eta obrak egitearena.

ETXEBIZITZAK PUNTALEAN

Udala akordio batera iritsi da 24. Poligonoko B sektoreko lur jabeekin bertan 164 etxebizitzak egiteko. Ez da, beraz, espazioz beharrik egongo. Akordioaren arabera 60 etxebizitza jabeen esku geldituko dira, eta gainerako 104ak promozio publikokoak izango dira Eusko Jaurilatzak osoki subentzionatuta. Eremu horrek 69.684 metro karratu ditu. Etxeek izango duten altuera gehiena 9,5 metrokoa izango da, sotanoa, behekoa eta beste bi planta egin daitezkeelarik.

PARTE ZAHARREKO BAIMENAK GELDITUA

Partidu guztien adostasunez azaroaren 24ko Plenoko kasko zaharrean lurra sailkatze-ko baimenak, etxeak egitekoak eta botatzekoak, urtebetez geldirik ezaitea erabaki zuen. Joan den martxitik plangintza berezi bat egiten ari da kasko zaharra berrantolatze-ko eta lan hori urtarilean burutuko dela espero da. Baimen suspentsioarekin plangintza horren erabakiak inolako eragozpenik gabe eraman nahi dira aurrera. Plangintzaren aurretik ez zegoen inolako ordenantzarik auzo horretako patrimonioa zaintzeko eta gordetzeko. Eta beharrezkoa zen, etxe eta kale batzuk aski egoera txarrean bait daude.

V LITERATUR LEHIAKETA

"BORDARI" ETA "SATARKA" SARIAK

Abenduaren 2an, ostirala, "Bordari" eta "Satarka" sariak erabakitze-ko epai-mahia bildu zen Hondarriribiko Udaltaldean. Jakina denez, "Bordari" saria ipuin lehiaketa dugu eta "Satarka" saria olekiarena. Bietan bi maila zeuden: A maila 18 urte gorakoentzat eta B maila 18 urte beherakoentzat. Aurten aldaketa berria lehiaketa Hondarriribiko idazleentzat bakarrik izatean egon da. Mugaketa hori gora behera igaz baino lau lan gehiago auzetu dira, hamahiru izan bait dira: 9 ipuin (3 A mailan eta 6 B mailan) eta 4 poema A mailan. B mailan ez da inolur aurketu clerki lehiaketan.

Epai-mahaia honako hauek osatu zuten: Javier Aranburu, Martin Iturbe, Jose Antonio Loidi, Txomin Sagarazu eta Martin Ugaldek.

Ipuinetan, A mailan, Jesus Mari Mendizabal gertatu zen irabazle *Justiz edo egia- ren ipuina* lanarekin. Bigarren, Martxel Mariskal Balerdi, *Zure aterki beltza naiz* ipuinarekin. B mailan, lehen saria Maite Darceles Trefek bereganatu du *Aske* ipuinarekin, eta bigarrena Ainhara Obeso Ardaizek *Kartak nahasiz gero* lanarekin.

Olerkian, lehen saria Luis Migel Zabaleta Larrañagak irabazi zuen *Orbela* poemarekin, eta bigarrena Edurne Martinez Juana berriak *Zeruaren diridiri* ezaren izenekoarekin.

Irabazleen artean hiru, aurreko urteetan sarituak ditugu: Jesus Mari Mendizabal, Martxel Balerdi eta Edurne Martinez. Hona-koak ez dira, beraz, ustegabe-ko sariak gertatu. Beste hirurak, aldez, izen berriak ditugu lehiaketa honetan.

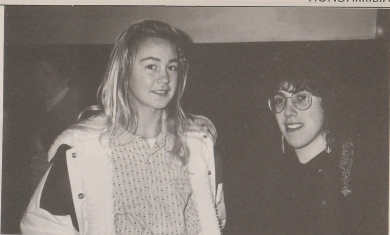
Maite Darceles.

Aurtengo sariak igazkoak baino baju-xeagoak izan dira diruz, baina ugariagoak, batez ere gazte jendeari eragitea bait zen asmo nagusia. A mailan lehen sariak, ipuin eta olerkian, 80.000 pezeta-koak ziren, eta bigarrenak 30.000koak. B mailan, lehen sariak 35.000koa ziren eta bigarrenak 15.000koak.

Sari banaketa abenduaren 11an izate-koa zen Ama Guadalupeko ikastetxean, Eskifaia Abesbatzaren kanta emanaldi ba-tekin, baina aipatzea merezi duen pasadizo bitxia gertatu zen orduan. Gurutze Etxezarreta aurkezle trebeak egiten ditu sarerako hitzak eta Eskifaia lau kanta eskaintzen ditu edeki abestuak. Pozik txalotzen ditu jendeak. Ondoren sari banaketa dator. Igotzen dira eszenariara Alkate Jauna eta zi-NEGOTZIARI, deitzen diote ipuinetan lehen sa-ria irabazi duen Jesus Mari Mendizabali, prestatzen dira inguruan argazkilariak, eta... han ez dagoela saririk! Denak elkarri begira eta galdetzka, eta han ez omen da-kiela inork non dauden sarien sobreak. Ara-zoak, ordea, ez dauka konpon ezinik. Ira-bazleak gora igotzen dira eta udalkideek batzuei bostekoa eta besteei muxu xamu-rak emanda, hantxe pasatzen dira gure li-terato sartuak jendearen txalo sutsuak ja-sotzera. Martxel Mariskal falta da bakarrik, Ameriketara bait da bere ikasketak egiten. Eta berriz, Eskifaia saio ederra sari ga-keko sarietari urrezko bukaera emanez. Ondoren pintxo batzuk eskaintzen zaizkie Eskifaiko abeslariak eta beren balioa fro-gatu duten sei idazleei eta lagunei. Sarien despetea biharamunean bertan konpont-zen da.

Pintxo aldia irabazleen fitxa laburra zirri-borratzeko aprobetxatzen dugu. Jesus Mari Mendizabalena ez dugu emango zehatzago bait dator aldizkari honetako "blagan" sailean. Martxel Mariskalek 23 urte ditu eta Donostian Euskal Filologian urte pare bat egin ondoren Ipar Ameriketa-ra joan zitzaizun kirola lantzerak eta ikaske-tak egitera. Olerkitako lehen saria irabazi duena, Luis Migel Zabaleta, Oiarzunen jaio zen duela 32 urte eta Irungo Euskaltegi-ko irakaslea delarik Mendelun bizi da. Euskal Filologiako azken urtea egiten ari da EUTGen eta olerkariaren artean Lizardi eta Etxepare ditu gogokoenak eta ezagunenak. Edurne Martinez Juanaberriak 23 urte ditu eta Filosofia karrera egina du Zorroagan. Hirugarren aldiz jaso du Satarka saria eta Fernando Pesoa du gogoko autoreak. Maite Darceles Tife, bere 17 urte emankorretan, UBI egiten ari da Hondarribiko institutu-koan. Ainhara Obeso, BBBko bigarren kurtsoan dabil eta literatur alorrean narratiba du je-nerorik maiteena; asko zor omen die bere osaba Joxe Agustin Arrieta-ri lanei eta Gotzon Garate ere du begiko.

Ondoko orrialdeetan lehiaketako lehen sariak dakarzikizuegu ezagutu eta zeuk epaitu ditzazuen.

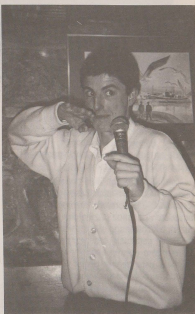

EUSKAL JARDUNALDIAK

Ainhara Obeso eta Edurne Martinez Juanaberria.

Aurreko urteetan bezala, leihaketa ho-nen inguruan ohiko jardunaldiak antolat-ur dira aurtien ere.

Abenduaren 9an Purpura kolorea filmea eman zen Sainduako bideo estrenatube-rrian. Aretoa gainezka zegoen, gazte jen-dez batez ere, eta aukera ezin hobea izan zen pelikula famatu hau tajuz euskaratua ikusteko. Hurrengo goizean Enkarri Ge-nuaren txontxongiloak izan genituen Ama Guadalupekoan, bi saiotan. Urteek bizi-biz hartu zuten parte ipurtargiaren eta beste txontxongiloen menturretan. Egun berean, eta ez jende gehiegirik, lagunarteko afa-ria izan zen Marilaxkan, Jose Ramon Gala-rraga txiste kontaketa eta Maltzeta trikiti-laria, bere alaba Mari Karmen eta Eskoli Zabaloren laguntzarekin, girotzaila genitue-larik. Zuloaga kalean bizi diren azkoitiar hauek badakite, bai, espoiari kea eta txin-partak ateratzen bazterra guztiak dantzan jartzearaino. Asteartean, hilak 13 eta aldiz-kari hau inprimategian dugularik, "Ganba-ra" taldearen kontzertua izango da Ama Guadalupekoan, Elkanoko HABEK antola-tuta, eta hurrengo igandean, "Akelarre" tal-dearen emanaldia Jostaldi polikiroldegian.

Joxe Ramon Galarraga txiste kontari.

J. A. LETAMENDIA

Mari Karmen, Maltzeta eta Eskoli.

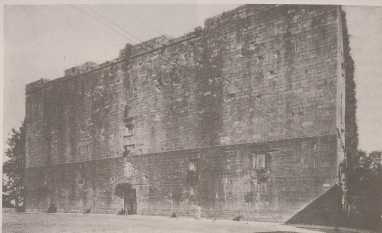
JUSTIZ edo egiaeren ipuina

Atea hutsegite guztiei giltzatzen badiezu, egia ere kanpoan geratuko zaizu. Santxo Abarka eta Justizko alabaren artekoa hutsegite eta asmakeria nabarmenek lohi-tua heldu bazaigu ere, begi-belarriak zeharo itxiko bagenizkio pasadizoaren ipuinari, egia bera murriztuko genuelakoan nago.

Paperetan ez dugu euskaldunok ezer asko esan eta gurek apenas datorren dokumentaturik. Alde horretatik motz-mutu izan garen arren, ez ahotik belarriakoa horratik! Belaunaldiz belaunaldi, mendez mende zenbat istorio eder nahiz garratz iritsi den hitz biziz guregan!

Kontuak badakigu nola barreiatzen diren eta mudatzen esan, jaso, gorde eta kontatua; denboraren, memoriaren eta fantasiaren poderioz puzten dira edo elbarritzen, bikaintzenago edo muskitzen. Jakina. Behin gertatuak, orde, kontatua behar du izan bere egiaeren osora helduko bada. Nik hala uste behinik-behin. Egia ez da egundo aurpegi bakarrez agertzen, zer izan nola esana ukan dezake osagai. Egia-aren ipuina, bestalde, larrosaren pare da: beste zinehain izen emanda ere, usain ona dariona.

Hutsak huts, beraz, ezin itxiko diot atea egia; zabal dezadan justizko ipuinarena aldenik-alde, gure amona Ana Joxepa lagun.

"Bederatzi ehun eta hirurogeitamabi Errege egin zuteneko urteak gaur dira bi. Nafarroko Santxo hunek Bidasoan bi kabi: Behobia ona baina maitego Hondarbi."

X. mendearen hondarretan apenas omen zen bertako seme arruntik gaurko Hondarribi herri kaxkoan, portu-kalean alegia, ahorako jana eta soierako jantzirik labrantza eta arrantzatik irabaziko zuenik. Gain-gaineko gaztelu gotorra eta inguruko murru sendoez omen ziren eraikitza nagusi bakar, zeinetan kanpotar soldaduek (nafarrek, bai!) agintzen bait zuten burdinez eta indarrez, eta han-hemengo merkatariek jendea hornitzen pitxiz eta jenez, dena bere onean mantenduko bazen. Kinkaileria ugari maiz, alajainkoa, eta oihal-barazki azokak arma soinuen artean. Hau kontatzean, hala gehitu ohi zuen gure amona zenak: "Zenbat lan egin behar izaten zen garai haietan ere alperna izateko!"

Kalean ez eta, orduan non demontre ote zen bada bertako biztanlegoa? Non...? Haitz Gibelean, Barruko lehorretik itsasoari gagozkila, egungo gure Jaizkibel haitza mendi gaina bait zen, eta handik beherakoa, itsasorainoko mazela zabala, haitzaren gibel aldean.

Kornus-etik hasi eta Lexanar-erainokoa muino, erreka, oihan eta belaze oparoz josia omen zen guztia; berdean, huraxe berde itsaso urdinaren kontra-kontra. Martierrakatik Martitzerreka bitarte Artzu, Justiz eta Munandi gainak larre on eta ihizi toki aberats. Aurrengo Martitz gaina eta ondoren Gaztarrotz eta Leiueta. Hamar mendeotan izanez aldatu badira ere, ez izenez. Garai hartan 60 bat familia bizi omen ziren aieka horretan, ihizi eta artzantzatik gehienbat, baina arratzan ere ez omen ziren karmutsak.

Harpeetako gerizian egiten omen zituzten beren etxeak, haiza gaizto eta elur errukabeen babesetarako. Oraindik gaur ere ikus omen daitezke Gaztarrotzen-eta ederki asko: sarrera bakarrekokoak eta leihorikgabeak beti; haizeak berez mendeetan eta gizonak gero zintzelez hondarriari janak; harri landuak gainez-gain eta arku modura ipiniz, dena lurretik arroka estali arte; arroka gainak ubidez josinik barnera urik sar ez zedintzat noski; inoiz harritzar borobila ere bai sarrera itxeko atzetan edo. Gaurko baserrien itxurarikgabeak ezertan.

Bertan ematen omen zuten urte osoa gehienek, baina udaberri sasoiaren Aralar inguruetatik artzain asko etorzen omen zen Haitz Gibelean larre marduletara beren esne eta haragitarako ardiak-eta larrera botatzera.

Sasoi haietarako ere, munduan beste gutxi bezala, aieka aparta zaldi, iskilu zakur eta lagunez majo hornitunik zetorren ihiztariarentzat. Hala nola Santxo Abarkarentzat.

Errege jarri aurretik ezagutu omen zituen hemengo bazterrak eta eder etsi, nonbait, ze ez omen zuen urte bat bera irago hona denboralditxo bat oporrera etorri gabe. Behobian Gazteluzahar zuen estiman bat; ahatik, maizenik.

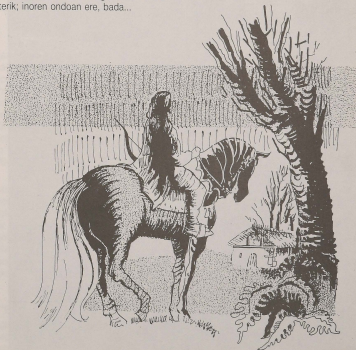
Hondarribikora erretirutzen omen zen soldadu, morroi eta ogipeko ehundakakoen artean. Egun biz behin ez omen zuen kortextean ordu askorik egingo; bere zaldi, arranbela eta zakurrak hartu eta Haitz Gibelera abiatzen omen zen trosta bizian euriak euri, hotzak hotz, inoren esanari jaramon pixarik egiteke.

"Urriaren bostean zen, gaztelutik ihesi ihizi asmoz irten eta lau bideak nahasi. Hiru orduz ibili zen antzik gabe ez deusi bruma tzarrak jarri eta aintzin-gibel bi hesi."

Gaztelutik irteeran, San Nikolas atletik beitti, zenbaitek haizegoa baino ere harroa-go ikusi uste zuten; besterik egosten zen, orde, Santxo Erregeren barne asaldatu. Korteia ez zuen laket, gogait zuen hango "egon" beharra, nazka zien haundikien zuri-

keriei, gorroto zenbait astalapikoen amarruei... "Hau duk jende ximaurral" esan ohi zuen. Bazirudien murrak inor babesteko baino bera itoagotzeko jasoak zeudela lruñean bezala gainerako hirixketan ere. Horrexegatik, eta burutik arindu baino lehen, Urriaren 5eko hartan itzuri zihoan, ihizia aitzaki, oihanaren itzalera. Alperrik esango zitoten azkiek bakarka ez dagoela zoriotsu izaterik; inoren ondoan ere, bada...

Udakzen zoriak gorrituxe zituen iada mendi mazeletan iratzeak, horitu pagadi eta hariztiak, morkots aratzez josi gaztai-nondopeak. Artean uso, antzara eta kurri-loentzat goitxo aukeran, bazekien ederk asko, baina ez zuen zeri tirarik faltako, aideko ez bazen lurreko bederen; azeri, muxar, kattagorri edo zeinahi lau hankako.

Denboratxo zen egunak argitu zuela larun aldetik gorri heze eta hoxkiko. Kornuz aldera maldan goitti basuretan eginala, susmatzen zuen onik ez zekarkiola giroak gerora Blai egingo bazen ere, bost axola Erregeri barrura pixarren bat behintzat barretzekotan. Bezperan bertan, izan ere, ilunabarrekin batera, a ze nolako liskarrak etxean! Sua zerion, ahotik bezala azalmami guztietatik, inguruko zernahiren aurrean. Loak gero sosegatu izan balu sikira... Baina jira batera eta jira bestera, eternos egin zitzaion gaua.

Orain, aldiz, zaldi gainean eroso, ordu joanen noziorik ez zuen. Bruma...

Eginak zituen Artzu azpiko bideak, hara eta hona, zakur zalapartarien atzetik eta labarretako orroen gainetik. (Marea bizien sasola izakil)

Hiru erbi, bi eper eta bakardadea txalimatik zintzilik. Dena hezean hila ingurumarian, bruma setatia bera ezik: natura guzia inguratua zuen zeharo galtzeraino, etsaiek gaueko tentuz zentinelak ohi duten gisara. Noraezean, zakurrak txistuka erakarri beharra izan zuen eta zaldia gerarazi, lepondoran etsipenezko bi igurtzi eman ondoren.

Lainotan nahasi ziren eta galdutako zaldi unatuaren mutur zuloetatik lurrin bufarak ere...

"Haritz hezeen oihanetik gailkaldera doala izu denak aittu zaizko itxola bat joala.
-Gure Jaunak jarria dut argi mehea hor hala, Erregeren jende ona gerta bekik oxalal"

Arratsak iluna berarekin eta Erregerentzat beste horrenbeste. Jakin bazekien goitti eginala itsasoari sailhets ematen ziola eta eremu haietan kristaunik bizi bazen aurrez joko zuela non edo han. Bestela, berri, inor ezean, haritz gibelak gaindituz, derrior ordeka hartuko zuela bestekaldean lehenteago-geroxeago, eta hala, akabore bere duadak, arranek ezik!

Halaxe, bada, behetik gora zihoala, denbora asko baino lehen, zer deabru ote laino arteko didiz hura eta... argial! Zakur zaunka zoinuen artean eta zaldi bipilaren sailto bizian, berehala zen ate ondoan. Karburua zuten etxekoek estalpean piztua eta handikoxe argiak libratu zuen momentuko galbidetik. Ikusten ahal zena ikusiz, babesleku bikaina hura, alajainkoa!, paraje haietan jasoa izateko.

Ez zuen atea jotzen lanik izandutako zinezko larri bat eta gazteago beste bat atarian bait zituen zai.

-Gabon Jainkoak deizuelal! -egin zien diosal Santxok, gaugero lasai eta ederbegira.

-Baita hiri ere... -gehiagoren esperoan etxeko jaun zirudienak, luzean mehe, begi argi eta bizar urdin.

-Ez da giro, arraioal! -zalditik jetxi, zakurrak isileraiz eta oienetara zituenean. Eguerdiz gero hor nabil bidetik irtena eta noragabe, hostoa haiza eta lanbrotan bezala. Bistan duzue, errukarri natorkizue la eskutsik eta txima jarrio...

-Ez haugu hi hemengoa, ala...? -ateko gazteenak piakaitz.

-Ez. Luzea da hiri esaten, ordean, eta... gosari txitiarekin nagoenez...

-Tira! Irato, gizona, lehenaz gainera bustiagotzen egon gabe hor.

-Gaurkoz ostatuz hartuko baninduzue...

Handik aurrerakoak, blaga, solas eta gainerakoak Justiz etxeak ditu bere harritan gordeak, hain gordeak euki ere, non inolako harribizik egundo berituko ez dizkigun.

"Jaun-andere bertakoe, jakin gabe zer nor zen, janda gero mändiretan laja zuten lo hartzen. Egun bistaz alabaren konpainian idortzen ittur ura ekar zezan, jantzia utz idortzen".

Bezperako ilun tzarra eguzkiak bezala neskatzaren begiradak sutu zion azala bihotzaren irakina mihia motel zezala: —Zuarena, guztiz eder, Erregek ez dezala..!"

Gau hartako lo ametsik gabeak berritu egin zuen Errege Santxo. Mutil koskor jostari baten umorez jaiki zen oilaritez eta etxeko norbaiten jantzitan farre-xiriz arimatu gosaltzera. Besperan gaztelura ez erretiratuak ez zuen zipitzik ere kezkatzen, ondo ohituak zituen—eta horrelakoetara, nola morroitakoak hala etxekoak ere.

Ekialde urruneko argi goiztiarra aide nahasi eta epelez ekarri zuen egun berriak, eta uso giroaren usainez. Sukalde barren-dik begirata ere, kanpotiko guzia (belaze, zeru eta arboladi) deika ari zela zirudien, tixtu eta astindun. Talo eta esnearen ondoren ez zuen haserre jaso Santxok aita zahararen esana alaba gazte bakarrari eta bie:

—Guk eiako lanak egin bitartean zoazte zuek bat ur bila eta, hi, hire arropak zabal-tzera jantziko badituk, oraindik ere premia ederra izango ditek-eta.

Etetik bost minutuko bidean zegoen zoko-gune batean iturria, oinetarako harri zapal eta aziendendako aska eta guzti. Hazie eta eguzki epelek idortuko zitoten bati bezperako jantzi lodi hezea eta ur emanak pitxarra gainezka jarriko besteari.

Egia ala ipuina, non zen den, batek sekula ez bait daki, nik neure amona Ana Joxepari entzun bezala doakizue gazte bien arteko solas estrainua:

"—Errege nauzu lruñeakoa, Santxo deitzen nautena.

—Alaba nauzu Justizkoa, libertate guztizkoa.

—Guztiz ederra zara...!

—Eder edo itsusi, zein begik ikusi.

—Bistan dagoenak ez du ispilu beharrik.

—Inondik ahal bazintu eskuetara ekarri...

—Arraina uretan egarri...?!

—Errukirik ez dit zure begiradak.

—Errukarri eta tristea

—Behiaren 5. txala bezala gelditzea.

—Nahi adina zenuke "baietz" baten truke.

—Ez da erosten ahal dena baino merkeagorik.

—Diruz erosten dut ohea, atsedeen gozotzik ez ordea.

—Goien dagoenak jotzen du kukurruku.

—Ederra zaitut guztiz... Kuku!"

Etzerako bidean ez omen zen bien artean ezeren trabank izandu; haizego harroak berak bultz eta bultz egiten omen zien, arropetatik tiraka, soina bata-bestearendako irudikatuz, portu berera doazen bi belautzi iduri.

"Neskarentzat maitemindu zen osoki Errege eta behin hark han esana betirako da lege: —Teiltzura igan zaite, egidazu mesede: begiz jo ahal denik ez da zure ez denik batere."

Eta hala egin omen zen Justizko alaba gazte argia lur sail zabal eta aberats guzti haren jabe, bere gurasoen eta ondorengo-poz eta urgulutarako. Lurrez aparte (honako hau ez omen da egia garbi-garbia, halere, gure amonak zioenez), bestelakorik ere jaso omen zuen betirako beretzakotzat: Errege nafarraren hazi eta fruitua sabelaren anparora, geroago isilean hazi eta errespeto haundian hezi zuena urte luzeen joan-etorrian.

Eginahalik asko egin izandu da Santxo haren odolaren arrastoa Hondarribiko bazterretan topatu nahian, baina behingo Justizko alaba bizkorrek ba omen zekien behar ez zenean gorderik ez erakusten hola eta hola; beraz, hainbat urteren buruan joan eta harrapa ezak orduko arrastorik! Tokitan gabilta... Zeu ez zarenik ere ezin esan, akaso, ondorengotakoa.

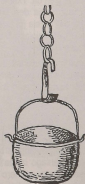
"Ehundaka urte joan arren gerra dela nahiz ihizi gure egia beti dirau eta aurpegi biz bizi; egurren ipuin honek dagiola justizi mendez-mende buru tente deramagun Justiz-i."

"Ez dire bart arratsko kontuak (irazkin-du ohi zuen akaberen gure amonak) eta, egian eta ipuinean, batek izaten du suertea".

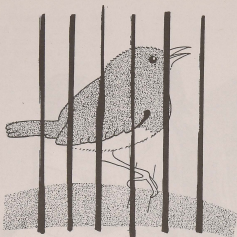
Lau hormen barruan Justiz eta zabal-zabalean Jaizkibel, hor diraute trinko labarretik tontorrera, Kornus-tik Leiueta, ur haundi eta miharretan, arboladi bakan eta belardi oparo gizenetan, gaztain eta kresal usain gazi-geza-gozoz, guztia ere gure aurrekoen munduko ibilien lekuko leial.

Lastima litzateke, ono lastima gainera, ipuinari ate denak itxi eta egia hutsegitea.

JESUSMARI MENDIZABAL
1988ko urrian.

ASKE

Txepetxa kaiolan giltzatu dute.

Zuhaitzez zuhaitz txioka zebilen txoria, eguntseiti aldera. Goizeko lehen argi izpiek ortzadarra osatzen zuten, zelai berdea hondotzat zuelarik. Txoriak, egarri, zuhaitz adarretan pausatuz, hostoetako ur tittak edateari ekiten zion. Eta zenbait lore beilegi irekitzen hasten ziren egunari hasiera emanez.

Bapatean iluntasunak kolore ederrak irentsi ditu. Zer ote da? Txepetxa beldur da. Eta duen hama bakarra erabiltzen du: hegalei gartsuki eragitea, etengabe hesien kontra talka egiten badu ere. Sei horten artean mugatua aurkitu bait du bere burua beti aske izan den txori honek.

Arestian, txori basatia aske zen. Beti bezala, alaitzu eta kantari zebilen. Orain ordea, zulo ilun batean dago. Saiatzten den arren ezin du bertatik atera; ez eta haizearen lagun hegan ibili. Ezin du soro zabalean garau bila ibili txorimaloa agertu arte bederen; ez eta haritzaren babesean egin zuen kabi goxo hartara itzuli. Txoriak egotera behartu dute, beste txorien ondora.

Beste txoriak egon daude. Beren jokaearen haridura nabaritzen da. Txunditurik begiratzin diote iritsi berria den txepetxari. "Zergaitik ari ote da horrela jokatzin?" xuxuriaz diote elkarri kaiolako txoriek, pipirio hotz batuzen bidez.

Azkeniz, txoririk zaharrenak eta beraz jakintsuenak, bera bait da txori gehien ezagutu eta haiekin harremanetan ibili dena, txepetxak kaiolatik irten egin nahi duela adierazi die.

Azalpen honi denek ere haridura handiagoz erantzun diote. "Nola daiteke sentzu dagoen txoriak segurtasuna arbuatuz, kanpoko arriskuak nahiago izatea?". Kaiolan ezin du goserik pasa, egunero mokora emango diote behar duen hainbat jaki. Kanpoaldean berriz, goseak legoke ia egu-

nero. Kaiolan beti dago bero, eta kanpoaldean berriz, elurteak eta beste, bizirik mantentzea benetan da zaila.

Hori buruz oloztu ondoren, txepetxa zoro dagoela erabaki dute kaiolako txoriek mokobatez.

Beste txoriek ez diote ulertzen txepetxari. Izan ere, kaiolan jaiok bait dira; eta ez dira sekula bertatik atera. Ez dakite askatasuna zer den. Mugarik gabe aske izatea, noraezean ibiltzea, gogoak agintzen duen tokira joatea, zuhaitzik gorenenean kabia egin eta bertan atsedean hartzea.

Inoiz ez dute sentitu beren luma leunak bustitzen dituen euria nahiz ondoren lehortzen dituen hegoaizea. Izan ere, txori hauek ez dakite euria zer den ere. Noizbait euria zeinen kaltegarri eta beldurgarria den entzuna izango dute. Baina beren begiz ez dute behin ere eunirik ikusi, ez eguzkirik, ez ilargirik, ez izarrik, ez lorenik...

Honegatik, ez dute ulertzen bularrondoa odolurik, kaiolako zirmuetariko batek ateratzen sailtzen den txori basatiaren jokabidean. Aferrikakoa da egiazki, kaiolako txoriek ulertuko dioteneko itxaropenetan egotea. Jaiotzetik itsu edo gor denari koloreen eta musikaren edertasunari buruz mintzatzea alferrikakoa den bezala.

Txepetxa zenbaitetan hots eta gose zen. Eta orduan, bere aurpegia hits zegoen. Baina beti aldatzen zitzaion betartea leku berorekin bait aurkitu eta lurrean ogi-papurrak zekuskienean. Kaiolako txoriek beti aurpegi bera erakusten dute, makinak bailiran. Egia esan, ez bait dute espresio hotz, iraunkor hori aldatzeko aukerarik. Ez dute triste, pozik ala haserre jartzeko arrazoirik. Beraien egun guzti-guztiak berdina dira. Aldaketa bakarra, txepetxaren jokabideak eragin dien haridura izan da. Eta egoera berri honen aurrean, normalean den txoria, zoro dagoela esatea izan da beren erantzuna.

Kaiolako txoriek txepetxak maite duen orori beldur diote; beraiek segurtasuna bakarrik maite dute. Kanpoaldean, txori handiago baten hatzaparrek hartzeko arriskutan, edo ehiztari baten balak hiltzeko arriskutan egongo lirateke; txori basatia hamaika aldiz honelako egoeretan egona den bezala, sasi-arteak gorde beharenez. Berrain aldiz, beti daude segur, inolako arriskurik gabe.

Txori basatia, bizitza galduko badu ere, kaiolatik irteteko burrukan ariko da. Beste txoriak berriz, atek zabalduko balizkiete ere, ez lukete alde egingo segurtasun itzel hau ematen dien kaiolatik.

Txori basatiak odolusten dihardu bere askatasuna lortzearen.

Beste txoriek menpekotu dadin, etsi dezan, nahi dute. Hala zoriontsu izango dela uste dute; beraiek zoriontsu bait dira. Baina desberdinak dira, ezen sorleku desberdinetan jaiotako eta ingurune desberdinetan hazitako dira. Txori basatia ez da inoiz zoriontsu izango giltzanetarik dagoen bitartean; eta hori badaki. Beraz, jaiotako geroa da. Bere askatasunaren orotzapenak gordetzen dituen bitartean, burrukan ihardungo du.

Liskarra galduz gero, amore emango balu, txori basatia sustsiturik legoke. Bai. Orduan, ez litzateke lehengo txori alai gehiago izango. Askatasun gomatuk ezarrian ezarrian ezabatuko litzazkioke eta izenik eta nortasunik gabeko txoria litzateke. Kaiolako txoriatariko beste bat izango litzateke; beste txorifloren bat kaiolaratzen haren jokabide erasokorrak harriturik geldituko zena.

Txoriak hau dena badaki. Eta horregatik ez du atzera egingo. Bere guduan jarraituko du hegalei eraginez.

Baina noizbait, bere hegalek mugitzeari utziko diote. Txepetxaren gorpuzñoa kaiolako lur hezean etzango da, eta bere intziarik kaiolako txoriak hunkitu ere egingo ditu.

Baina bere irudimenak kaiolatik ihes egingo du; azken aldiz, zeru azpian, zuhaitz eta ibaien gainetik hegaz ibiltzeko, askotan egin ohi den bezala. Eta bere aurpegian irribarre samur bat ageriko da. Kaiolatik aske izango bait da.

Hala ere, bere irribarreka kaiolan sartu zuten aurretikako irribarreka baino apalagoa izango da. Izan ere, ezagutu dituen txori dokakabeak, inoiz hegan egin ez duten zorigaitzeko txori horiek, sentiaraziko dioten gupidaz egundaino ezingo bait du irribarre gozoagorik egin.

Aske, azkenik, amaigabeko hegaldi bati ekingo dio.

MAITE DARCELES

Lur gorri, zuhaitz biluts, argi xume;
noizbait iratzarri haiz, Udazken.

Gaztainondo—erreina nere aitzin,
begiz goza dezadan, baita azter!
Ezker—eskubi, aurre nahiz atze,
moskol aranzdunak nonahi ager...

Baina... hots hori, oin azpitik... zer?
Neri deitoraz, intzirri ta aihen?
O, barka, nik minik egin nahi ez;
joan nadin, erno, bazterrik—bazter.

Orain ere —hala ohi— gatazka
gal hik; haize etsai, gotor, anker.
Arian—ezarian, putz—puzka,
hark euskari argalaz hau eten,
behera eraziaz, garaiturik,
Gaurgero lur latza dukek jabe.

Adarraren adiskide mami,
lehen hura orlegiz apaintzen;
begi-helmuga, harroko, txairo,
ume-zahar, giza-amek ederrets.
Orain, txango-buru: lur-ongarri.
Zorigaiztoko etorkizun beltz!

Zer dela eta erätsia, hosto?
Nolatan hain burubide zital?
Zerk eragin dik iluntasuna?
Zerk hire lerdentasuna itzal?
Bai ote erantzun...! Isil! Zer dantzut?
Horra! Haizea, leun, hasi zait marmar:

—Merezia du, ez dut damurik;
ni nauzu, bai, horren zigortzaile.
Zenbatetan, lagun agurtuarren
eraso ez ni horrek irainzale,
bere mihi orlegia, apeta-sarri,
higituz, ausart, aldenik-alde?

—Inolaz ere ez-orbelek moztu—
Zer dezaket nik, ahalmen urri
honek, hire ondoan, haize? Deus ez.
Ene mihi-higitzearen arrazoi
ez huen irain, ez ausarkeri,
aititik, haize sunsitzaille, hi!

—Ba, ni mirabe, hi agintari
mugitzen nintzen hire esanera;
batzutan geldo, bestetan arin,
aditutakoaren arabera;
ezen hire txistu—hots soragarriz
nola sor, nola ez mugibera?

—Beraz, ene ustea ustel, orbel?
Hire kulunka, pozkoi ez baizik?
halabeharraren irri maltzur!
Negar banegi etengabeki!
Zatozkidate orain, malkook,
izan nere erraren garbikari!

—Egik negar; alferrik, ordea.
Ez nakusk jadanik azal zimel?
Ez iragango margo orlegiz huts?
Ez zain—ihar eta bizkar—oker?
Orobat, izenaz ere desberdin:
lehen HOSTO zena bihurtu duk ORBEL.

Udaberriko hoxkirri goxo,
zerk pozoindu hau Udazkenez?
Heriok bere eskuz hartu ote hi
ta barrua puztu hauts zakarrez?
Morrontza negargarrira hirea:
odol berdez Hura behar ase.

Eta, hi, Oi zuhaitz! itun, isil,
nahigabearen arantaz leher;
txori—abesti zoliak urruti,
noiz, alai, berriz hartuko maizter?
Idoroko ahal duk Martxoze hire
gaixotasunarentzat axeter?

LUIS MIGEL ZABALETA

L.M. Zabaleta.

